QORTI KRIMINALI

Onor. Imħallef Dr. Consuelo Scerri Herrera LL.D. Dip Matr., (Can), Ph.D.

Att ta' Akkuza numru: 24/2024

Ir-Repubblika ta' Malta

Vs

Kevin Pisani

Illum, 10 ta' April 2025

Il-Qorti,

Rat l-akkuzi kontra **KEVIN PISANI**, ta' 43 sena, iben Anthony u Monica nee' Mallia, imwieled il-Pietà nhar it-30 ta' Novembru 1979 u residenti fi 13, El Shaddai, Flat 1, Triq il-Laring, Attard u detentur tal-karta tal-identità bin-numru **577579M,** l-Avukat Ġenerali f'isem ir-Repubblika ta' Malta jgħid:

L-EWWEL (1) KAP

Traffikar tal-Pjanta Cannabis kollha jew bicca minnha

Il-fatti:

Illi nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, **Kevin Pisani,** minn issa 'l quddiem jissejjaħ **l-'akkużat'**, xjentement ddeċieda li jbigħ jew xort'oħra jittraffika l-pjanta *Cannabis* kollha jew biċċa minnha;

Illi nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014), l-Iskwadra kontra d-droga eżegwiet mandat t'arrest u tfitxija fil-konfront tal-**akkużat Kevin Pisani**. Sabiex jeżeġwixxu t-tali mandat, il-Pulizija irrikorriet ġewwa il-ħanut li kien jopera fih **l-akkużat,** bl-isem *'Digital World'* li jinsab ġewwa Triq Birbal, Ħal Balzan. Illi l-Pulizija daħlu fl-imsemmi ħanut u sabu lil **Kevin Pisani** fejn tawħ it-twissija u drittijiet tiegħu. Illi l-**akkużat Kevin Pisani** ikoopera bis-sħiħ mal-Pulizija fejn b'mod volontarju għaddielhom diversi sustanzi suspettati droga.;

Illi l-Pulizija wettqu tfittxija ulterjuri ġewwa r-residenza tal-akkużat fl-indirizz 13, El Shaddai Flat 1, Triq il-Larinġ, H'Attard, fejn instabu aktar sustanzi suspettużi u materjal relatat mad-droga;

Illi minn eżamijiet u analiżi ulterjuri li saru mill-espert tal-Qorti rriżulta li s-sustanza li nstabet ġewwa ħanut *'Digital World'* u kif ukoll dik li nstabet fir-residenza **tal-akkużat**, kienet fil-fatt droga Cannabis li tikkontjeni s-sustanza Tetrahydrocannabinol u kellha il-piż komplessiv ta' mija u tnax punt erbgħa u sittin (112.64) gramma fejn il-purita' kienet ta' ċirka sebgħa fil-mija (7%);

Illi **l-akkużat Kevin Pisani** nhar it-tletin (30) ta' Marzu tal-elfejn u erbatax (2014) irrilaxxa stqarrija mal-Pulizja fejn spjega li kien għaddej minn problemi finanzjarji u minħabba f'hekk iddeċieda li jibda jbigħ id-droga Cannabis. Illi **l-akkużat** jgħid li kien beda jittraffika d-droga Cannabis madwar sena u nofs u kien ibigħa minn ġewwa l-ħanut tiegħu. **L-akkużat** jispjega li tul l-aħħar sena u nofs kien jixtri bejn ħamsin (50) u mitt (100) gramma fil-ġimgħa u ġieli anke kull ħmistax u dan kien ivarja skond kemm ikun irnexxielu jbigħ. Huwa jistqarr ukoll li kien jagħmel qligħ ta' ħames ewro (€5) minn fuq kull gramma;

Illi, l-pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha hija kkontrollata bil-Liġi taħt l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta;

Illi l-**akkużat Kevin Pisani** ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni jew liċenzja maħruġa skont il-liġi li tippermettilu li jkollu fil-pussess tiegħu, jforni, jipprokura jew ibiegħ din is-sustanza perikoluża;

Il-konsegwenzi:

Illi b'għemilu, l-imsemmi **Kevin Pisani** sar ħati talli, nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, fil-Gżejjer Maltin, forna jew ipprokura, ipproduċa, biegħ jew xort'oħra ttraffika mediċina u ċioè l-pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha mingħajr ma' kellu liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa u mingħajr ma kien awtorizzat bir-Regoli tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi jew minn xi awtorità apposta mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa li jforni d-drogi, u mingħajr ma kien fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew awtorizzazzjoni għall-esportazzjoni maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skond id-dispożizzjonijiet tat-Taqsima VI tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u mingħajr ma' kellu liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura d-droga, u mingħajr ma' kellu liċenzja li jipprokura l-istess droga;

L-akkuża:

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, f'isem ir-Repubblika ta' Malta, jakkuża lill-imsemmi **Kevin Pisani**, ħati talli, nhar nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, fil-Gżejjer Maltin, forna jew ipprokura, ipproduċa, biegħ jew xort'oħra ttraffika mediċina u ċioè l-pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha, mingħajr ma' kellu liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa u mingħajr ma kien awtorizzat bir-Regoli tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi jew minn xi awtorità apposta mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa li jforni d-drogi, u mingħajr ma kien fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew awtorizzazzjoni għall-esportazzjoni maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skond id-dispożizzjonijiet tat-

Taqsima VI tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u mingħajr ma' kellu liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura d-droga, u mingħajr ma' kellu liċenzja li jipprokura l-istess droga;

<u>Il-piena mitluba</u>:

Konsegwentement, l-Avukat Ġenerali jitlob illi jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi **akkużat Kevin Pisani**, u illi jiġi kkundanat għall-piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn u tliet mija u disgħa u għoxrin ewro u sebgħa u tletin ċentezmu (2,329.37) iżda mhux iżjed minn mija u sittax-il elf, erba' mija u tmienja u sittin ewro u sebgħa u sittin ċenteżmu (116,468.67) u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta kemm tal-oġġetti kollha li servew biex isir id-delitt kif ukoll ta' kull flejjes jew proprjetà mobbli oħra u tal-proprjetà mmobbli kollha tiegħu skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2, 8(e), 22(1)(a)(1B)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), (7), 22A u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi u r-regola 4(a) tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23Ċ u 533 tal-Kodici Kriminali jew għal kull piena ohra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkuzat.

<u>IT-TIENI (2) KAP</u>

<u>Pussess tal-Pjanta Cannabis kollha jew bicca minnha mhux ghall-uzu esklussiv</u>

<u>Il-fatti</u>:

Illi fil-kuntest taċ-ċirkostanzi u ż-żmien imsemmi fil-kap preċedenti ta' dan l-Att tal-Akkuża, jirriżulta illi nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, l-**akkużat Kevin Pisani** kellu fil-pussess tiegħu ammont sostanzjali tad-droga Cannabis liema droga nstabet f'tali ċirkustanzi li juru li ma kinitx għall-użu esklussiv tiegħu;

Illi nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014), l-Iskwadra kontra d-droga eżegwiet mandat t'arrest u tfitxija fil-konfront tal-**akkużat Kevin Pisani**. Sabiex jeżeġwixxu t-tali mandat, il-Pulizija irrikorriet ġewwa il-ħanut li kien jopera fih **l-akkużat,** bl-isem *'Digital World'* li jinsab ġewwa Triq Birbal, Ħal Balzan. Illi l-Pulizija daħlu fl-imsemmi ħanut u sabu lil **Kevin Pisani** fejn tawħ it-twissija u drittijiet tiegħu. Illi l-**akkużat Kevin Pisani** ikoopera bis-sħiħ mal-Pulizija fejn b'mod volontarju għaddielhom diversi sustanzi suspettati droga.;

Illi l-Pulizija wettqu tfittxija ulterjuri ġewwa r-residenza tal-akkużat fl-indirizz 13, El Shaddai Flat 1, Triq il-Larinġ, Ħ'Attard, fejn instabu aktar sustanzi suspettużi u materjal relatat mad-droga;

Illi minn eżamijiet u analiżi ulterjuri li saru mill-espert tal-Qorti rriżulta li s-sustanza li nstabet ġewwa ħanut *'Digital World'* u kif ukoll dik li nstabet fir-residenza **tal-akkużat,** kienet fil-fatt droga Cannabis li tikkontjeni s-sustanza Tetrahydrocannabinol u kellha il-piż komplessiv ta' mija u tnax punt erbgħa u sittin (112.64) gramma fejn il-purita' kienet ta' ċirka sebgħa fil-mija (7%);

Illi **l-akkużat Kevin Pisani** nhar it-tletin (30) ta' Marzu tal-elfejn u erbatax (2014) irrilaxxa stqarrija mal-Pulizja fejn spjega li kien għaddej minn problemi finanzjarji u minħabba f'hekk iddeċieda li jibda jbigħ id-droga Cannabis. Illi **l-akkużat** jgħid li kien beda jittraffika d-droga Cannabis madwar sena u nofs u kien ibigħa minn ġewwa l-ħanut tiegħu. **L-akkużat** jispjega li tul l-aħħar sena u nofs kien jixtri bejn ħamsin (50) u mitt (100) gramma fil-ġimgħa u ġieli anke kull ħmistax u dan kien ivarja skond kemm ikun irnexxielu jbigħ. Huwa jistqarr ukoll li kien jagħmel qligħ ta' ħames ewro (€5) minn fuq kull gramma;

Illi, jidher biċ-ċar, senjatament mill-ammont ta' droga nvoluta u ċ-ċirkostanzi li fihom instabet, kif ukoll minn dak li stqarr l-istess **akkużat**, illi din is-sustanza perikoluża ċertament li ma kinitx intiża għall-użu personali ta' l-**akkużat**, iżda kienet intiża sabiex tiġi ttraffikata f'dawn il-Gżejjer;

Illi, l-pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha hija kkontrollata bil-Liġi taħt l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta;

Illi l-**akkużat Kevin Pisani** ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni jew liċenzja maħruġa skont il-liġi li tippermettilu li jkollu fil-pussess tiegħu din is-sustanza perikoluża;

Il-konsegwenzi:

Illi, b'għemilu, l-**akkużat Kevin Pisani** sar ħati talli, nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, fil-Gżejjer Maltin, kellu fil-pussess tiegħu Pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skont id-dispożizzjonijiet tat-Taqsima Sitta (VI) tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi; u mingħajr ma kellu liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura l-imsemmija droga, jew iforni din id-droga; u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u mingħajr ma' kien awtorizzat bir-Regoli tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikolużi jew b'awtorità mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu l-imsemmija droga fil-pussess tiegħu; u dik id-droga ma ġietx fornita lilu għall-użu tiegħu skont riċetta kif provdut fl-imsemmija Regoli, u dan taħt tali ċirkostanzi li juru li dak il-pussess ma' kienx għall-użu esklussiv tiegħu;

L-akkuża:

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, f'isem ir-Repubblika ta' Malta, jakkuża lill-imsemmi **Kevin Pisani** talli nhar id-disgħa u għoxrin (29) ta' Marzu tas-sena elfejn u erbatax (2014) u fis-sena u nofs ta' qabel din id-data, fil-Gżejjer Maltin, kellu fil-pussess tiegħu Pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha meta ma kienx fil-pussess ta'

awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skont id-dispożizzjonijiet tat-Taqsima Sitta (VI) tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi; u mingħajr ma kellu liċenzja jew xort' oħra awtorizzat li jimmanifattura l-imsemmija droga, jew iforni din id-droga; u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u mingħajr ma' kien awtorizzat bir-Regoli tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikolużi jew b'awtorità mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu l-imsemmija droga fil-pussess tiegħu; u dik id-droga ma ġietx fornita lilu għall-użu tiegħu skont riċetta kif provdut fl-imsemmija Regoli, u dan taħt tali ċirkostanzi li juru li dak il-pussess ma' kienx għall-użu esklussiv tiegħu;

<u>Il-piena mitluba</u>:

Konsegwentement l-Avukat Generali jitlob illi jingħamel skond il-Liġi kontra l-imsemmi **akkużat Kevin Pisani,** u illi jiġi kkundannat għal piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn tlett mija disgħa u għoxrin Ewro u sebgħa u tletin ċenteżmu (€2,329.37) iżda mhux iżjed minn mija u sittax –il elf erba' mija tmienja u sittin Ewro u sebgħa u sittin ċenteżmu (€116,468.67), u l-konfiska favur il-Gvern ta' Malta kemm tal-oġġetti kollha li servew biex isir id-delitt kif ukoll ta' kull flejjes jew proprjetà mobbli oħra u tal-proprjetà mmobbli kollha tiegħu skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2, 8(d), 12, 22(1)(a)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d)(7)(9), 22A, 24A, u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u r-regoli 4 u 9 tal-Liġi Sussidjarja 101.02 dwar ir-Regoli Għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi, u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23Ċ u 533 tal-Kodiċi Kriminali, Kap. 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skond il-Liġi tingħata għal-ħtija ta' l-imsemmi **akkużat**.

Rat in-nota ta' Kevin Pisani prezentata fir-registru ta' din il-Qorti nhar is-26 ta' Awwissu 2024 a tenur tal-artikolu 438 tal-Kodici Kriminali fejn tajt l-ittra 'C' stqarr is-segwenti:

> *3. L-isfilz tal-istqarrija rilaxxjata mill-esponenti nhar it-30 ta Mejju 2014 wara r-renunzja ghall assistenza egali qabel l-interrogatorju u kwalsiasi referenza jew indikazzjoni ghall-istess minn kwalunkwe xhud ghandhom jigu ddikajrati inammissibli u sussegwentement sfilzati mill-atti processwali u dan ghaleix fil-kors ta' dan l-interrogatorju l-esponenti ma kellux l-fakulta li jkollu d-dritt baziku ta' assistenza legali u kif ukoll ma giex moghti lilu d-debita dritt ta' disclosure.*
>
> *Illi ghalhekk jezisti pregudizzju serju u irreparabbli kontra l-akkzuat, specjalment meta l-gurati jaraw xi twegibiet minnu mghtoija fl-istqarrija tieghu u meta l-istess akkuzat ma kellu l-ebda jedd ghal ebda difiza u konsegwentment l-istqarrija giet rilaxxata minghajr ebda forma ta' ghajnuna legali sabiex tiggwida lill-esponenti.*
>
> *Illi konsegwentement fid-dawl tal-interpretazzjonijiet tal-gurisprudenza lokali ricenti a darba ic-cirkostanzi probabtorji ta dan il-kaz certament ma jissodisfawx il-kriterju tal-overal fairness stabilit fis-sentenza tal Qorti Ewropea tad-Drittijeit tal- Bniedem u la darba huwa ampjament car illi jezistui perikolu u riskju reali li jsehh pregudizzju serju li fin-nuqqas ta' sfilz tal-istqarrija bl-ebda mod ma jista qatt ikun sanat mill-Imhallef togat fl-indirizz tieghu u ghalhekk bi pregudizzju serju lejn l-amministrazzjoni tal-gustizzja. Certament li huwa gustifikat it-twarrib tal-istqarrija mill-atti u dan qabel jigi celebrat il-guri.*

Rat li fis-seduta tat-13 ta' Frar 2025 il-partijiet irrimettew ruhhom ghall-atti skritti fil-process.

Ikkunsidrat,

Illi din il-Qorti sejra tibda billi tiddeciedi dwar l-eccezzjoniji preliminari hekk kif imressqa mill-akkuzat Kevin Pisani.

Illi jirriżulta li meta l-akkużat Pisani rrilaxxa l-istqarrija tiegħu, skont il-liġi in vigore ta' dak iz-zmien huwa kellu d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur Legali qabel it-tehid tal-istqarrija iżda ma kellux dritt li jkollu Avukat preżenti waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Infatti, kien permezz tal-Att LI ta' 2016, li ġie ntrodott għall-ewwel darba d-dritt ta' suspettat/akkużat li jkun akkumpanjat minn avukat jew prokuratur legali, matul it-tehid tal-interrogazzjoni u allura bejn wieħed u ieħor sentejn wara li l-akkużat kienet ittieħiditlu din l-istqarrija.

Illi l-istqarrija tal-akkuzat Kevin Pisani giet rilaxxjata nhar it-30 ta' Marzu 2014 u tinsab esebita a fol 16 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja u mmarkata bhala Dok MB1. Fil-bidu ta'din l-istqarrija nsibu twissija f'dan is-sens:

> *Gejt imwissi mill-Ispettur Malcom Bondin fil-prezenza ta' OC 1013 Raymond Debono li jiena m'hiniex obbligat li nirrispondi ghall-ebda domanda li ser issirli u li dak kollu li ser nghid ser jitnizzel bil-miktub u jista' jingieb bi prova.*

Illi jirrizulta li meta l-akkuzat Kevin Pisani rrilaxxa l-istqarrija tieghu, dan ma **jikkonsultax ma' Avukat jew Prokuratur legali minkejja li inghata tali dritt, u anqas waqt ir-rilaxx tal-istqarrija**. Illi minkejja li l-ligi kienet tipprovdi ghal dan, dawn id-drittijiet sa qabel l-10 ta' Frar 2010 ma kienux infurzati.

Ikkunsidrat,

Illi f'din is-sentenza għalhekk din il-Qorti sejra tqies jekk l-istatement rilaxxjata mill-akkużat nhar it-2 ta' Ottubru 2012 meta ma kienx ingħata id-dritt ta' assistenza waqt it-tehid għandux jiġi dikjarat bħala prova inammissibli u konsegwentement m' għandux jiġi moqri jew muri lil ġurati. Din il-Qorti sejra issa tgħaddi sabiex tagħmel referenza għal uħud mis-sentenzi li ndirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkużat.

Sentenza li għamlet impatt sinifikanti fuq il-ġurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Borg v. Malta**[1]. F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

> '*56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).*
>
> *57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under*

[1] Deciza fit-12 ta' Jannar, 2016 u reza finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).
58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56). (ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not

disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56). 15 63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' *(Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)*

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija',**[2] il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet tagħhom, l-intimati jargumentaw illi l ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien ingħata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien eżerċita dan id-dritt, u illi s-sentenza ċitati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn għal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma tħalliex ikellem avukat qabel ma tteħdulu l-istqarrija.

2

Il-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tiegħu m'huwiex illi ma tħalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma tteħdietlu l istqarrija (ħlief fir-rigward tat-tieni waħda), iżda proprju illi l-assistent legali tiegħu ma kienx preżenti waqt it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per eżempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.
M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma ġiex interrogat fil preżenza tal-avukat tiegħu, anke għaliex wara kollox, f'dak iż żmien il-liġi stess ma kienitx tippermetti dan.

*Fis-sentenza fl-ismijiet **Panovits v. Cyprus** deċiża mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Diċembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation. The lack of legal assistance during an applicant's interrogation would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."*

Fuq l-istess linja ta' ħsieb, fis-sentenza fl-ismijiet Dayanan v. Turkey deċiża mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u ċitata fir rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case- law, an accused person is entitled, as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned (for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable

to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of detention.'

Il-fatt illi l-ġurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement għas-sentenza ta' Salduz b'mod illi l interpretazzjoni tad-dritt għal smiegħ mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa neċessarju li l-arrestat jitħalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod ċar fis-sentenza fl- ismijiet Brusco v. France deċiża fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbażat il-konklużjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma tħalliex ikellem avukat qabel ma ġie interrogat iżda anke għaliex ma kellux aċċess għal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tiegħu u l-interogazzjonijiet l-oħra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jeżiġi l-Artikolu 6:

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

Konferma terġa aktar ċara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet Navone and others v. Monaco deċiża mill-Qorti ta' Strasbourg fl 24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-liġi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun preżenti waqt l-interogazzjoni,3 kienet leziva tad-dritt ta' smiegħ xieraq:

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue

ou de la prolongation de celleci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(…)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diġa bdew jesprimu d-dubji tagħhom rigward jekk, il-liġi, kif kienet dak iż-żmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegħ xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deċiza fis-6 ta' Ottubru 2016 fl-ismijiet **__Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borġ) vs Jason Cortis__** fejn intqal illi:

"...jista' jkun hemm lok għal-dibattitu dwar kemm il provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt għall-assistenza legali mogħti lill-arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif eżistenti llum taħt il-liġi tagħna, huwa ristrett għal siegħa qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal avukat waqt l-istess interrogatorju. F'dak l-istadju l-arrestat huwa suġġett għal mistoqsijiet diretti u suġġestivi bir-risposti tagħhom, anke jekk jgħażel li ma jweġibx, bit-traskrizzjoni tiegħu tkun eventwalment esebita fil-proċeduri kontrih fejn ikun meqjus innoċenti sakemm pruvat mod ieħor"

Huwa ċar għalhekk illi skont il-ġurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif żviluppat u evolviet sussegwentement għas sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegħ xieraq tirikjedi illi l-arrestat jingħata l-possibilita li jkollu miegħu avukat tal-fiduċja tiegħu waqt, u mhux biss qabel, l interogazzjoni. Għalhekk

jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l ilment tar-rikorrent huwa nfondat għaliex kienet ingħata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli għaliex mill-ġurisprudenza appena ċitata, jidher ċar illi l-arrestat għandu jingħata l-possibilita' li jkollu avukat preżenti waqt l- interogazzjoni. M'huwiex kontestat, illi fiż-żmien in kwistjoni kien hemm restrizzjoni sistematika li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiduċja tiegħu preżenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma tħalliex ikollu avukat preżenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma ingħatax acċċss għall-avukat tiegħu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt waħdu, skont il ġurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa biżżejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegħ xieraq. Il-Qorti pero ma tistgħax ma tirrilevax illi dan huwa każ gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi żmien tal- interogazzjoni kien ikollu jagħmel sitt siegħat dialysis, fi ġranet alternattivi u filfatt kien ġie arrestat hekk kif kien għadu ħareġ minn sitt siegħat dialysis.

Il-Qorti tinsab mħassba mmens illi l-pulizija ma żammew ebda record tal-kondizzjoni ta' saħħa tar rikorrent, b'mod illi ma jistgħux jikkonfermaw jekk kienux taw ċans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt siegħat dialysis u l-interogazzjoni tiegħu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil-kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli għal saħħtu u għalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni suffiċjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tiġi salvagwardjata saħħtu u li r-rikorrent ma jitħalliex bil-guħ u bil-għatx wara sitt siegħat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rriżulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawżalu ugiegħ kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli,

speċjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt siegħat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta 20 tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minħabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbagħti. Di piu' l-fatt illi r rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi raġunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jitħalliex ikollu avukat preżenti waqt l-interogazzjonijiet tiegħu. Għalhekk, ikkonsidrat li dak iż-żmien kien hemm restrizzjoni sistematika għad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-każ minħabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u ġaladarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm raġunijet serji u mpellenti li jistgħu jiġġustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tiegħu għal smiegħ xieraq ġie lez, huwa fondat.

Għalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra leżjoni tad-dritt tiegħu għal smiegħ xieraq minħabba restrizzjoni mhux ġustifikata għad-dritt tiegħu ta' aċċess għal avukat.'

Din is-sentenza ġiet appellata mill-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-deċiżjoni tagħha,[3] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

36. Mill-premess jirriżulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proċeduri kriminali, mhux in kwantu għall

[3] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).

ammissjonijiet, iżda in kwantu l-kontenut tagħhom kien ittieħed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa ċar li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tieħu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Għalhekk, għalkemm il-proċeduri kriminali għadhom pendenti u għalhekk ma jistax f'dan l-istadju jiġi determinat jekk kienx hemm leżjoni ta' smigħ xieraq f'dawk il-proċeduri, jekk l-istqarrijiet jitħallew fil-proċess tal-proċeduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir użu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi preġudizzju jew vantaġġ għall-akkużat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karċerarja kif ukoll għal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tiġi mposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet żgur li ser ikollhom impatt fuq l-eżitu tal-proċess kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent għal smigħ xieraq tenut kont tal fatt li dawn ġew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Għalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jingħad jekk kienx hemm leżjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar rikorrent peress li l-proċeduri kriminali għadhom pendenti, dawn ma jitħallewx jibqgħu fl-inkartament tal-proċess kriminali'

Għar-raġunijiet suċitati il-Qorti Kostituzzjonali ddeċidiet sabiex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu miż-żewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proċeduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'**[4] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, ġie kkunsidrat li:

'*Riferibbilment għall-każ in eżami, jirriżulta illi Aldo Pistella ngħata dritt li jkellem lill-avukat ta` għazla tiegħu qabel irrilaxxja l-istqarrija*

[4] Deċiża mill-Qorti Civili Prim' Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Ġunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM)

lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur konċernat ikkonferma li hekk kien il-każ, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-proċediment, kif ukoll meta xehed fil-kawża kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawża kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi:-

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tiegħu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tiegħu Dr.Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-għada filgħodu fejn kienet ġiet tkellmu ġewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ħa l parir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet miegħu...." (ara fol 19 u 20 tal-proċess kriminali).

Mill-istqarrija rriżulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it twissija mogħtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tiegħu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29:

"M: Fhimtha t-twissija li għadni kif tajtek?
T: Iva.
M: Tikkonferma li kellimt lil avukat tiegħek Dr Sara Sultana u gejt mogħti dokument bid-drittijiet kollha tiegħek bil-lingwa taljana?
T: Iva. Madanakollu rriżulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` għazla tiegħu waqt it-tehid tal-istqarrija. Ġara hekk għaliex fiż żmien meta Pistella kien qed jiġi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jiġi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija. Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-każ ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun ġiet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal jedd għal smigħ xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti ħadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat iżda dak l-avukat ma kienx preżenti waqt l-interrogatorju. Irriżulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proċeduri kriminali illi waqt li kien qed jagħti l-istqarrija, Pistella kkopera iżda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; għalhekk kien reġa` nsista li jkellem lill-konsulent legali iżda din it talba kienet miċħuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera magħna bis-sħiħ. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jgħid verament min huma nvoluti n-nies u minn għand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibża` minn dawn l-affarijiet. Għax f`ħin minnhom xtaq li jgħinna u f`ħin minnhom reġa` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, għidtlu li ma jistax."

Għal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal għal sitwazzjoni fejn l-użu ta` l istqarrija meħuda mingħajr l-assistenza legali tammonta għal leżjoni tad-dritt għal smigħ xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li għall-każ odjern għandha tapplika l- ġurisprudenza l-aktar riċenti tal-ECHR u tal-qrati tagħna fejn ingħad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jiġi rrimedjabbilment ippreġudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintużaw kontra tiegħu. '

L-istess Qorti qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li

terġa` tkellem lill-avukat u tali talba ġiet miċħuda, iwassal għal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-każ tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippreġudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintużaw kontra tiegħu.

Issa rriżulta wkoll illi l-kawża kriminali għadha pendenti.

Għalkemm il-qorti ta` ġurisdizzjoni kriminali eventwalment tagħti deċiżjoni fil-mertu wara li jkun ingħalaq il-ġbir tal provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`għandux ikun illi l-kawża kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun tagħmel prova ladarba rriżulta li waqt it-tehid tal-istqarrija ma kienx preżenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija t tnejn sostnew illi l-każ tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkużat iżda fuq provi oħra wkoll.

Għalkemm jibqa` l-prinċipju li proċediment ġudizzjarju għandu jitqies fit-totalita` tiegħu sabiex jiġi determinat kienx hemm ksur tal- jedd għal smigħ xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`għandu jsir ebda użu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil- proċess kriminali sabiex meta jintemm il-proċess kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[5] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra dwar l-appell ippreżentat mill-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l-istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq,

[5] Fil-kawża fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

madankollu, kif osservat fil-kaz ta' Malcolm Said,[6] *il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-process kriminali jitħalla jitkompla bil produzzjoni tal-istqarrija tal-akkuzat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat.*

Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l proċess kriminali jintemm, ma jkunx tnigges b'irregolarità – dik li jkun sar uzu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma linterrogat kellu l għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir talprocess kollu. 15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xieħda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-kaztal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-kaz tal-prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jingieb fixxejn jekk l-istqarrija titħalla fil-process u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello</u>**[7] fejn ġie kkunsidrat li:

Illi t-teżi tar-rikorrenti hi sempliċi u lineari. Meta ġiet rilaxxata l istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-preżenza ta' l-avukat. Il-konklużjoni allura hi li tali stqarrija għandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Ġenerali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti ġie mogħti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiduċja tiegħu. Hu rrifjuta tali dritt, ma

[6] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).
[7] Sentenza preliminari mogħtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuża numru 13/2015).

kkonsulta lil ħadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq ċitata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wieħed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tiġi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tgħid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkużata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien għalhekk li ġie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess prinċipji li ġew applikati fis sentenzi hawn fuq imsemmija għandhom japplikaw f' dan il-każ ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-preżenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq ċitat isemmi li l-avukat preżenti għall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl interrogazzjoni...". Kif wieħed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Loġikament, ma tistax tipenalizza persuna li għamel għażla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.

Għaldaqstant, għal dawn ir-raġunijiet din il-Qorti tilqa' l-eċċezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bħala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tiġi prodotta waqt il-ġuri jew kopja tagħha mogħtija lill-ġurati.'

Dik is-sentenza kienet ġiet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[8] ma kinietx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali iżda kienet ikkunsidrat:

'19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija waħda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta' Malta, qed tibgħat lil Prim'Awla tal-Qorti Ċivili, l- kwistjoni dwar jekk bl-użu fil-ġuri kontra l-akkużat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jiġix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello għal smigħ xieraq sanċit bl-artikolu 39(1)(3) tal Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.

20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tiġi deċiża definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali)[9] iddeċiediet ir referenza Kostituzzjonali billi ddikjarat li fiċ-ċirkostanzi tal-każ mhux ser ikun jirriżulta ebda leżjoni tad-dritt fundamentali tal-akkużat Martino Aiello għal smiegħ xieraq kif sanċit bl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir użu fil-ġuri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet oħra, qieset li:

'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun

[8] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).
[9] Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.

Madanakollu, il-pożizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' ***Paskal vs Ukraine****, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of 29 the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-

istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar listqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din ilġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtentiċità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza ġiet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'**[10] ċaħdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet oħra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispożizzjoni ta' liġġi u kien certament fl-interess pubbliku li każ dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proceduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant ġie mġiegħel jagħmel dik l istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuza bħala prova importanti tal-guri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li gara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien diga` importa droga f'Malta. Fatt li saret referenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni f-listqarrija għandha importanza fil proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att ta-lakkuza.

27. Inoltre, dwar dan il-każ għad irid isir il-guri. Għalhekk huma l gurati li ser jiddeciedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkuzi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-gurati ser jigbor ix-xiehda tax- xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall kaz. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-guri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

[10] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF).

28. Li hu zgur hu li f'dan il-kaz l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant caħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaggi u zvantaggi li jitkellem jew jagħzel is-silenzju waqt linterrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat prezenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod car bil-jedd li jibqa' sieket u ma jwegibx izda xorta agħzel li jwiegeb liberament. Madankollu xorta agħzel li jwiegeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f'sentenza li ngħatat riċentament, fl ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiell<u>o</u>**[11]' il-Qorti qieset:

'*12. Illi d-difiza madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l eccezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta'l-istqarrija tal akkuzat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-guri ma għandux jigi rimess għal gudizzju tal-gurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-decizjoni Beuze vs il-Belgju deciza mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma gewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkazjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga gewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal zewg okkazjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħrog biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil fehma tad-difiza hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proceduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-decizjoni Beuze jirrizultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill appellat.*

[11] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015).

13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-principju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-process penali, hija prassi adottata mill-gurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispozizzjoni espressa tal-ligi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-process gudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-ligi penali li teskludi l-producibilita' tal-istess stqarrija, izda jisħaq unikament illi l istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat prezenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa giet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda lezjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra ġie meqjus li:

'*16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-ligi penali vigenti dak iz- zmien, izda fuq l-allegata lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir uzu minn dik l-istqarrija fil-guri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali lezjoni ma tirrizultax, f'dan l-istadju tal-proceduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.*'

Sentenza ta' ċertu importanza hija dik mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza 'Bueze vs Belgium'14 fejn għamlet emfazi fuq il-fatt li l-proċeduri iridu jiġu evalwati fl-intier tagħhom sabiex jiġi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. F'dik is-sentenza ġie meqjus li: '

150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence

upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza ġie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer.

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the 36 consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned

factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Għalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni għal aċċess għal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm leżjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq iżda l-Qorti trid tqis ukoll l-'overall fairness' tal-proċeduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm leżjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis sentenza fl-ismijiet **<u>'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar</u>**'[12] wara li għamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Philippe Bueze vs Belgium</u>**'[13] qieset:

'Illi għalkemm illum kif ingħad il-liġi reġgħet iet emendata u dan sabiex jiġi fis-seħħ fil-liġi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt għall-avukat jiġi regolat, madanakollu fiż-żmien meta ġiet rilaxxjata l-istqarrija tal appellant kien hemm dritt, għalkemm wieħed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiduċja tagħha fil-ħin preċedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid dawl tal-pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun ingħatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tiġi interrogata, iżda fejn l-avukat tagħha ma kienx preżenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan għaliex allegatament jista' jkun hemm leżjoni tad-dritt tagħha għal smigħ xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull każ irid jitqies għalih u cioe' allura billi jiġi mistħarreġ f'kull każ individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna

[12] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017)
[13] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

akkużata ma kellhiex l avukat preżenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq is smigħ xieraq iktar 'il quddiem tul il-proċeduri penali istitwiti kontra tagħha.

Din il-Qorti ma għandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhiex il-poter tistħarreġ jekk ikunx seħħ leżjoni tad-dritt ta' smigħ xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan f'każ fejn xi forma ta' assistenza legali tkun ġiet mogħtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeċiedi a priori illi bil-fatt waħdu illi fiż-żmien li l-persuna akkużata tkun ġiet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l- avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. *the existence of compelling reasons for the right to be withheld*
ii. *ii. the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) talKodici Kriminali jiddisponi hekk:

Id-dritt tal-avukat li jippartecipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuggerixxi twegibiet jew reazzjonijiet oħra għall interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'cirkostanzi eccezzjonali, issir wara li l-Pulizija Ezekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità gudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana lproviso ma jirriaffigura imkien fl artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra taghmel referenza għal joint concurring opinion tal-Imħalfin **Yudkivska, Vucinić, Turković** għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Beuze v. Belgium'</u>**[14] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

[14] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

'22. In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali**[15]' il-Qorti Kostituzzjonali

[15] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM).

għamlet referenza għas-sentenza suċitata fl-ismijiet ' **Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raguni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-kazta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, izjed milli precizazzjoni tal interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolgiment ta' dik il-gurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex precizazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolgiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – sa fejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tagħha fil-mument tal investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- ligi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħazin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawża, l-akkużat kien irrilaxxja l-istqarrija tiegħu fis- 7 ta' April, 2006 u għalhekk fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat tagħhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma tħalliex ikellem

avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir controlled delivery lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fiċ-ċirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal Kodiċi Kriminali għalkemm issa jgħid li kien xurban u fis-sakra meta għamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raġuni li wasslet għal kundanna tal-attur iżda li l-attur ammetta l-ħtija. Din l-ammissjoni saret fil-preżenza tal-Avukat wara kkonsulta miegħu u quddiem Maġistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u taħ l-opportunita' li jieħodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur għal smiegħ xieraq.

Din il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **'<u>Stephen Pirotta v. L Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija</u>**[16]' li fost affarijiet oħra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkużat ma ngħatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttieħditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Magħquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

> '14. *Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm ragunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil process, ma huwiex bizzejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-process fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

> '23. *Fil-kaz tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta'*

[16] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM).

ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-process kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nzamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-process quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-ezami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis saħħa ta' xiehda oggettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-incident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.'

Fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farruġia v. Malta'**[17], ġie kkunsidrat li:

'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and Boz v. Turkey, no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).

99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in Ibrahim and Others, Simeonovi and more recently in Beuze, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of

[17] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145). 45

102. The Court further emphasizes that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against self incrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;
(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza ġie kkunsidrat ukoll li:

'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be

regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, Schmid-Laffer v. Switzerland, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-joint dissenting opinion tal-Imħallfin **Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre-trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision".

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination[18]".

14. Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).
15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.23 Otherwise, what is the point of having two stages!?'

Ikkunsidrat;

B'referenza għall-ġurisprudenza indikata supra, din l-Onorabbli Qorti tinnota l-interprettazjoni differenti li tagħat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir-rigward tad-dritt tas-smiegħ xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegħ xieraq, issir referenza għas-sentenzi suċitati fl ismijiet '**<u>Beuze vs Belgium</u>'** mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl ismijiet **<u>'Farrugia vs. Malta'.</u>**

[18] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

Fil-ġurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jiġix innutat li filwaqt li ċertu sentenzi jenfasizzaw l-inammisibilta' ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni, stante li difett bħal dan ma jistax jiġi sanat, sentenzi oħrajn jtennu illi sempliċiment għax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni ma għandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u għaldaqstant tali proċeduri għandhom jiġu evalwati fit-totalita' tagħhom u jittieħed kont tal-'overall fairness' ta' l-istess proċeduri.

Il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza ricenti fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan</u>**[19]' fejn gie meqjus:

> *'15. Illi l-pozizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra zviluppi sostanzjali fi snin recenti. Illi fiz-zmien meta l-akkuzat gie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-legislatur ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinzamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali, wicc imb'wicc jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma giex fis seħħ ħlief snin wara u cioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkuzat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-ligi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru, 2013 dwar*

[19] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018).

id-dritt tal-access għal avukat fi proceduri kriminali u fi proceduri tal mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.

Madankollu, dan il-bdil seħħ fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkużat irrilaxxa l-istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkużat irrilaxxja din l-istqarrija mingħajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu, fost affarijiet oħra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

'19. *Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-process penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze gewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkuzata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida godda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderiegi il-qrati domestici jindagaw jekk il-proceduri fl-intier tagħhom kienux gusti fil-konfront tal- akkuzat, bit-test allura li jrid jigi segwiet fuq iz-zewg binarji surriferiti.*'

Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqghet l-appell ta' l-Avukat Generali u rrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat bhala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lill-pulizija waqt l-investigazzjoni bhala inammissibli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bhala prova.

B'kuntrast għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**, li referenza saret għaliha fil-paragrafi preċedenti, din il-Qorti tagħmel referenza

għas-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Generali'**[20]. F'din is-sentenza ta' l-aħħar, **il-kwistjoni ma kienitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata mingħajr l-assistenza legali iżda anke mingħajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-fiducja tagħha qabel ma ttieħditilha l-istqarrija mill-pulizija**. Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

> *'persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tigi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet* ***Malcolm Said v. Avukat Generali***[21]*, illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-kaz ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-process kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fic-cirkostanzi, in nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' pregudizzju għall-attrici, aktar u aktar meta fl istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*
>
> 1. *Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Generali billi tgħid illi,* ***għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawza kontriha****.'*

[20] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO).
[21] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata).

Fl-istess sentenza intqal li:

> *'18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-process u wkoll flinteress pubbliku, biex ma jigrix l- process kontra l-attrici jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u rizorsi, li tkun forma oħra ta' ingustizzja għax il-ligijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat izda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.*
>
> ***Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'***

Ikkunsidrat ulterjorament,

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirriżulta li kien hemm żmien li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke **f'sentenzi mogħtija fl-istess jum** waslu għal **deċiżjoni differenti** rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**[22] il Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeċċidiet li:

> *'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l aggravju sollevat mill-Avukat Generali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors tac-celebrazzjoni tal-guri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil gurati dwar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkuzat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-ligi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk ic-*

[22] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018).

cirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-decizjoni Beuze hawn fuq iccitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob revizjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi**[23]' fejn iż-żmien li fih ġew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, għalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiduċja tagħhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat tagħhom ikun preżenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx għadu provdut fil-Kodiċi Kriminali. Il-Qorti f'dan il-każ għamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Doyle v. Ireland**[24] u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteniet is-segwenti:

'the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public- interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on

[23] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)
[24] Deciza mill-QEDB fit-23 ta' Mejju, 2019 u reza finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17).

video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi** il-Qorti wasslet għall-istess deċiżjoni tas-sentenza fl-ismijiet **Ir Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello.**

Din il-Qorti tenfasizza li nonostante l-fatt li l-leġislatur ma għamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi żmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat preżenti, tqis li wieħed ma jistax jistenna li l-leġislatur sejjer jindika ċ-ċirkostanzi kollha ta' meta prova ma għandhiex valur probatorju. Iżda d-deċiżjoni dwar jekk prova għandhiex valur probatorju għandha titħalla fid-diskrezzjoni tal Qrati.

Fis-sentenza riċenti fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[25] ikkonkludiet illi:

> *'... this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, **solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal***

[25] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. *As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.*

Minn naħa l-oħra fis-sentenza mogħtija wkoll riċenti mill-Qorti Kostituzzjonali fl istess jum u cioe' fl-istess data tas-sebgħa u għoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wieħed u għoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat'**[26] ġie meqjus li:

'25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat Generali, awtomatikament il-proceduri sussegwenti fil konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq cirkostanzi lezivi għad drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal proceduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jigu garantiti l-ħarsien ta' certu principji procedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- gustizzja".

[26] Rikors numru: 176/2019 FDP.

26. Kif diga` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex bizzejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-uzu ta' dik l-istqarrija fil-proceduri kriminali, li fiha l attur ammetta għal uħud mir-reati li akkuzat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-gurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawza kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis sentenza ricenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il QEDB kompliet tisħaq: "

57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. ***The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".***

28. ***Irrispettivament taqbilx mar-ragunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-gurisprudenza kienet cara meta ngħatat is- sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal pulizija kienet difett procedurali.*** *Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016,*

il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l istess qorti kompliet ticcara kif kellu jigi applikat dak il- principju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestici ma jistgħux jippermettu li f'proceduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett procedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-process kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaggornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroducu disposizzjoni fil-Kodici Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodici Kriminali), li fost mizuri oħra assigurat id dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proceduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuza numru 11/2015) ma tippermettix l-uzu bħala prova tal-istqarrija li l appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija. (...)'

Fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'The Police v. Alexander Hickey</u>**'[27] ukoll mogħtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 ġie kkunsidrat li:

> *'15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.*
>
> *16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.*
>
> ***<u>17. This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.</u>***
>
> *18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.*

[27] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM).

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others; iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.

22. It is a fact that in this particular case the appellant:

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and

assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

iii. *Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea; iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;*

iv. *iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;*

v. *v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At that point of the criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.*

vi. *vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;*

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, ***the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody***

in the absence of a lawyer. *In the recent judgment Mehmet Zeki Celebi v Turkey (no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:*
"57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is:

i. It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.
ii. ii. It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.

2. The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on 64 applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

3. 3. Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been

decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.

4. *4. All judicial costs are to be shared between the parties as to 1⁄4 at the charge of the appellant and 3⁄4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case The Police v. Alexander Hickey (485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'*

Għaldaqstant kien ġie rrakomandat **li ma għandux isir użu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkużat nonostante l-fatt li dawn kienu anke ġew ġuramentati u kienet anke ġiet reġistrata ammissjoni.**

Il-Prim Awla tal-Qorti Ċivili Sede Kostituzzjonali fi-sentenza bl-ismijiet **'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali'**[28] tenniet is-segwenti:

'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eccezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtiega li tezamina l eccezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l- interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jigi ezaminat il process – f'dan il-kaz process kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jigi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari36. F'dan il- kaz il-proceduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter processwali sħiħ. Dan ma jfissirx li element procedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deciziv li l- korrettezza tal-process ma tkunx tista' tigi

[28] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).

ddeterminata qabel37. Imma f'dan il-kaz il-Qorti ma tista' ssib l-ebda cirkostanza bħal din. Ir-rikorrent gie avzat, skont id- disposizzjonijiet tal-ligi kif kienet dak iz-zmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma giex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wiegeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirrizultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[29] datata is-27 ta' Jannar, 2021 ipprovdiet illi peress li l-akkużat ma wieġeb għall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' preġudizzju għall-istess akkużat. Minkejja dan, din **il-Qorti xorta waħda enfasizzat li jkun f'loku li fil-proċeduri kriminali ma jsirx użu mill-istqarrija bħala prova.**[30]

L-akkużat, Clive Dimech, għażel li ma jweġibx għal mistoqsijiet magħmula lilu u għaldaqstant l-istqarrija ma kienitx waħda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta waħda pprovdiet illi din m'għandiex tintuża bħala prova u għal din ir-raġuni din is sentenza hi ta' sinifikat.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**Christopher Bartolo vs Avukat ta l-Istat'**,[31] Il-Qorti ddeċidiet bl-istess mod ta' kif iddeċidiet fis-sentenzi **Onuorah Morgan vs Avukat Ġenerali** u **Clive Dimech vs Avukat Ġenerali** indikati supra. Din il-Qorti rreteniet is-segwenti:

74. Daqshekk huwa importanti li stqarrija tittieħed bil-garanziji kollha li jħarsu d-drittijiet ta' min ikun qiegħed jirrilaxxja għaliex l ammissjoni hija

[29] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).
[30] Ara fost ohrajn Christopher Bartolo v. Avukat Generali et 5-10-2018 u Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.
[31] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-22 ta' Gunju, 2021 (Rikors numru: 255/2020 TA).

wara kollox ir-regina tal-provi. Di fatti Karen Reid fil ktieb 'A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights' (Tielet Edizzjoni) f'paġna 70: "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the basis of the trial as a whole, ***a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall." Iġifieri, prova waħda ottenuta kontra l-liġi, tista' waħedha tikkontamina l-proċess kollu.***

Għaldaqstant il-Qorti kkonkludiet bis-segwenti:

79. Il-Qorti qed tipprova tirrinkonċilja l-fatt, fid-dawl ta' dak li ddeċidiet il-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018. Dik il-Qorti ordnat, li biex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu fil-proċeduri kriminali miż-żewġ stqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent. Fid-dawl ta' din l-ordni, din il-Qorti ma tistax tifhem b'liema tiġbid tal-immaginazzjoni tista' tasal għall-konklużjoni li l-konferma bil-ġurament ta' dawk l istqarrijiet quddiem il-Maġistrat ma għandhomx ukoll ikunu mwarrbin. Kważi kwazi dan għandu xebħ mal-każ fejn dokument oriġinali jitwarrab iżda mhux il- ***kopja tiegħu. Il konferma bil-ġurament hija unikament imsejsa fuq l-istqarrijiet u kwalunkwe ammissjoni kienet ukoll b'konsegwenza tal istess.***

80. Għalhekk anke f'dan ir-rigward, din il-Qorti ssib li ġew leżi l-artikolu 39(1) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament.

Min-naha l-oħra, fis-sentenza iktar riċenti fl-ismijiet '**Briegel Micallef vs Avukat Generali**[32]' ġie ritenut il-kuntrajrju għall-aħħar erba' sentenzi suċitati fejn il-Qorti Kostituzzjonali tagħat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex ma tqisx bħala prova

[32] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-10 ta' Gunju, 2021. 68

stqarrijiet li jkunu ġew rilaxxati mingħajr id-dritt tal-assistenza legali u dan minħabba l-periklu li jkun hemm difett proċedurali jekk jinstab illi dawn jilledu id-dritt tal persuna akkużata għal smiegħ xieraq. Il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk f'dan ir rigward:

> *'13. Hu minnu li din l-istess Qorti f'sentenzi oħrajn qalet li jkun floku li stqarrija li jkun ta imputat titneħħa mill-proċess tal proċeduri Kriminali sabiex jiġi żgurat li ma jkunx hemm periklu li eventwalment isiru proċeduri Kostituzzjonali li jistgħu jwasslu biex jiġi annullat proċess sħiħ. Madankollu, filwaqt li hemm ukoll sentenzi fejn din il-Qorti għamlet sempliċement rakkomandazzjoni, wieħed irid jiftakar li kull każ għandu ċ ċirkostanzi partikolari tiegħu. F'dan il-każ partikolari diġa' hemm sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali u li fiha sar apprezzament tal-provi kollha li tressqu quddiem dik il-Qorti fil-kors tal-proċess kollu. Ċirkostanza li ma kinitx teżisti f'każijiet oħra li ddeċidiet dwarhom din il-Qorti. Ovvjament dak l-apprezzament ser jiġi mistħarreġ mill-Qorti tal-Appell Kriminali.'*

Ikkunsidrat ulterjorament,

Illi bis-saħħa tat-traspożizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali u fi proċedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tiġi nfurmata parti terza dwar iċ-ċaħda tal-libertà u d-dritt għal komunikazzjoni ma partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul iċ-caħda tal- libertà' fil-Liġi ta' Malta, li seħħet wara li l-appellat irrilaxxa l-istqarrijiet tiegħu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' aċċess għal Avukat fi proċeduri Kriminali jinkludi. L artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

> *'Id-dritt ta' aċcess għas-servizzi ta' avukat fi procedimenti kriminali 1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u b'mod li l-*

persuni koncernati jkunu jistgħu jezercitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiza b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom access għas servizzi ta' avukat mingħajr dewmien zejjed. Fi kwalunkwe kaz, il persuni suspettati jew akkuzati għandu jkollhom id-dritt ta' access għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li gejjin:

a. qabel ma jigu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal infurzar tal-ligi jew gudizzjarja;

b. mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3; c. mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà; d. fejn gew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha gurisdizzjoni f'materji kriminali, fi zmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

a. L-Istati Membri għandhom jizguraw li persuna suspettata jew akkuzata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrapprezentaha, inkluz qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-ligi jew awtorità gudizzjarja;

b. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkuzata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun prezenti u jippartecipa b'mod effettiv meta hija tigi interrogata. Tali partecipazzjoni għandha tkun konformi mal-proceduri taħt il ligi nazzjonali, dment li tali proceduri ma jippregudikawx l ezercizzju effettiv u l-essenza tad-dritt koncernat. Fejn avukat jippartecipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali

partecipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru kkonċernat;

c. għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin, fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

i. ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

ii. konfrontazzjonijiet;

iii. rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat. Minkejja d-dispożizzjonijiet tal liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-libertà tagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9.

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-libertà tagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iggustifikat fic cirkostanzi partikolari tal-kaz, abbazi ta' waħda mir-ragunijiet konvincenti li gejjin:

a. *fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfizika ta' persuna;*

b. *b. fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jigu evitati li l-procedimenti kriminali jigu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)*

Preżentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta kif miżjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) *mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);*

(c) *mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;*

(d) *meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'*

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l interrogazzjoni;
(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(c) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun

irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il paragrafu

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief 73 f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(e) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bi-lmiktub li tkun saret wara l konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(f) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

i. ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni;

ii . konfrontazzjonijiet;

iii. rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

<u>Din il-Qorti tagħmilha ċara li l-akkużat ingħata d-drittijiet li kienu viġenti fiż-żmien meta ttieħdet l-istqarrija fejn għalhekk ma kellux dritt li jkollu Avukat preżenti waqt it-tehid tal-istqarrija iżda kellu dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u għalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkużat mhijiex bi ksur tal-liġi li kienet in vigore dak iż-żmien li l-istqarrija giet rilaxxata</u>.

Mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti biex tqis jekk ġiex lez id-dritt għal smiegh xieraq iżda biss jekk l-istqarrija għandhiex tkompli tifforma parti mill-proċess. L-akkużat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif ġiet rilaxxata l-istqarrija jew allegazzjonijiet oħrajn li jsegwu fil-kawża ta' **<u>Beuze v. Belgium</u>** u li ġew ċitati supra.

Dwar il-kunċett ta' ċertezza legali li huwa ta' importanza kbira għas-Saltna ta' Dritt f'pajjiż demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **<u>il-Pulzija vs Alfred Camilleri</u>**[33] tat importanza għal dan il-kunċett u spjegat it-tifsira tiegħu meta stqarret: -

> ***<u>"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali</u>. <u>Huwa minnu wkoll li c-certezza tad-dritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda</u>***. *Izda, l Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet Beian vs Romania (Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated: "*

[33] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 21/2015AF).

37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction.

However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846*/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999 VII). "*

38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "

39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal esponent). "

Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet Albu u Ohrajn vs Romania moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti:

"(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last

instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether "profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36);

"(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, Beian (no. 1), cited above, § 39; Iordan Iordanov and Others, cited above, § 47; and Ştefănică and Others, cited above, § 31);

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); Vinčić and Others v. Serbia, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and Ştefănică and Others, cited above, § 38);

Illi mhux l-ewwel darba li din l-Onorabbli Qorti għamlet referenza għad-diverġenzi assoluti fl-interprettazjonijiet mogħtija mill-istess Qrati nostrana u cioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tneħħi kull inċertezza u

ċertament mhux tkun tikkreja hi l-istess. F'dan il-punt il-Qorti tagħmel referenza għall-sentenza tal-2022, din id-darba ta' Qorti Inferjuri, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Liam Cauchi**[34] fejn il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) irriteniet is-segwenti:

> *Fil-każ odjern huwa evidenti illi n-nuqqas li l-imputat jingħata l-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, ma kienx nuqqas li ma sarraf fl-ebda preġudizzju għalih, stante li huwa għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti, li a bażi tagħhom huwa ġie akkużat b'reati serji, mertu tal-imputazzjonijiet (a) u (b) li jwasslu għall-piena ta' priġunerija tassattiva. Mhux biss, iżda l-Qorti qed tqis ukoll illi l istqarrija tal-imputat, kemm il-darba dikjarata ammissibbli, hija l unika prova determinanti li tista' twassal għas-sejbien ta' ħtija tiegħu dwar dawn ir-reati. Skartata din l-istqarrija, ma jibqax biżżejjed provi, li jistgħu jwasslu għal sejbien ta' ħtija fl-imputat dwar l-istess reati, fil-grad rikjest mil-liġi.* ***Il-Qorti għalhekk tqis illi fiċ-ċirkostanzi, ikun iżjed għaqli li timxi fuq il-passi li mxiet fuqhom il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi fuq ċitati, kif ukoll il-Qorti Kriminali fis-sentenza fuq imsemmija, u tiskarta l-kontenut tal-istqarrija meħuda lill-imputat mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, bħala prova inammissibbli****.'*

Il-prinċipju ta' 'legal certainty' huwa wieħed t' importanza kbira. Huwa fatt illi sentenzi li anke ingħatgħu fl-istess jum, kif din il-Qorti diġa rrimarkat, ħadu direzzjoni konfliġġenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni differenti minn dik mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'**[35]

[34] Deciza nhar it-12 t' April, 2022

[35]

'12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;

13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba</u>**[36]' qieset li:

> ***<u>14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'</u>***
>
> *'10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre- trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:*
>
> *12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which*

[36] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

12. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) għalhekk laqgħet l-appell tal-Avukat Ġenerali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqgħet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-akkużat u għalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ċaħdet l eċċezzjonijiet preliminari kollha.

Madankollu, din il-Qorti f'dan il-punt tixtieq tagħmel referenza għas-sentenza fl ismijiet '**Ir-Repubblika ta' Malta vs Kevin Gatt u Omissis**[37]' fejn il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) tenniet is-segwenti:

5. *Illi għalhekk il-Qorti tażżarda tgħid illi lanqas hemm il konfliġġenza lamentata u l-konsegwenti inċertezza ta' dritt, bejn id-deċiżjonijiet ta' din il-Qorti u dawk tal-Qorti Kostituzzjonali, billi dawn huma kollha konkordi fil-fehma illi sakemm il-proċess penali ma jkunx ġie finalment determinat sabiex il-kriterju tal-overall fairness ikun jista' jiġi mistħarreġ, ma jistax jingħad illi hemm xi lezjoni taħt l-artikolu 6 tal Konvenzjoni. Huwa r-rimedju mogħti li huwa differenti u dan għaliex filwaqt li l-Qorti Kostituzzjonali qed tidderiġi lil Qorti Kriminali sabiex preventivament ma ġġibx dik l-istqarrija a konjizzjoni tal-ġurati waqt iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, fil parametri tas-setgħat lilha mogħtija fl-artikolu 46 tal Kostituzzjoni, u dan sabiex ma jkunx hemm il-periklu li l proċeduri jkunu mittiefsa meta xi kundanna eventwali tiġi imsejsa fuq prova li tista' tkun ivvizjata, din il-Qorti qed tagħti direzzjoni xort'oħra lil Qorti Kriminali, fil-parametri tas setgħat lilha mogħtija bil-liġi, billi tidderigieha tapplika il kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze qabel ma tgħaddi biex tiskarta prova li hija legalment valida u ammissibbli, u dan sakemm dan l-eżercizzju dwar l-overall fairness ma jkunx jista' isir minn din il-Qorti preventivament minn eżami tal-atti*

[37] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Ottubru, 2021 (Att ta' Akkuza: 05/2017).

kumpilatorji. Dan meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti. Dan ifisser illi bil-fatt illi din il-Qorti qed tagħti rimedju xort'oħra minn dak mogħti mill Qorti Kostituzzjonali f'każijiet analoġi, ma jfissirx illi teżisti dik l-inċertezza fil-liġi lamentata mill-appellant billi lġurisprudenza hija illum konkordi fil-fehma illi fl-istadju bikri tal-proċeduri mhux dejjem jista' jiġi determinat jekk seħħitx dik leżjoni tal-jedd tal-persuna akkużata għal smigħ xieraq.

F'din is-sentenza, il-Qorti tal-Appell Kriminali ppronunċjet ruħha bis-segwenti mod rigward l-ammissibilita' o meno ta' stqarrija li ttiħdet qabel l-10 ta' Frar, 2010 mill akkużat meta dan ta' l-aħħar ma kellux jedd għall-ebda tip ta' assistenza legali, la qabel u lanqas matul l-interrogazzjoni:

'Illi fil-fehma tal-Qorti, mingħajr ma tinoltra ruħha fil-mertu tal-każ, dawn it-tweġibiet jistgħu jkunu inkriminatorji billi min huwa imsejjaħ biex jiġġudika jista' jinferixxi li l-appellant allura verament kien a konoxxenza tan-negozju ta' traffikar ta' droga mertu ta' dawn il proċeduri. Illi dawn it-tweġibiet ingħataw minnu meta huwa ma kellu jedd għall-ebda difiża u għalhekk meta kien injar mill-konsegwenzi legali li din il-linja ta' tweġibiet setghet iggib fuqu. ***Illi allura minn dan il-kwadru ta' fatti marbuta mal-interrogatorrju tal appellant, meta huwa ma kellu ebda dritt li jiddefendi ruħu permezz ta' xi forma ta' assistenza legali, jemerġi mhux biss illi fl-ewwel stadji tal-investigazzjonijiet huwa ġie interrogat mingħajr ma ingħata ebda twissija, iżda imbaghad meta mogħti it-twissija vigenti skont il-liġi f'dak iż-żmien, injar mill-konsegwenzi tal-mod kif kien qiegħed iwieġeb għal mistoqsijiet li kienu qed isirulu, seta' inkrimina ruħu u dan mingħajr ma kellu dik id-difiża adegwata. Dan jista' isarraf f'preġudizzju irrimedjabbli għall-appellant għalkemm fl-istadju taċ***

ċelebrazzjoni tal-ġuri huwa ser ikun assistit minn avukat u ser ikollu l-opportunita' iressaq id-difiża tiegħu. Illi allura, għalkemm l-istqarrija tat-13 ta' Otturbu 2008 ġiet rilaxxata skont il-liġi viġenti f'dak iż żmien, madanakollu huwa indubitat illi din il-prova li ittieħdet meta l appellant ma kellux il-jedd li jiddefendi ruħu hija prova determinanti tant illi, bil-mod kif l-appellant wieġeb għal mistqosijiet li sarulu huwa seta' inkrimina ruħu irrevokabbilment u dan bi preġudizzju serju għar retta amministrazzjoni tal-ġustizzja. Dan ifisser illi għalkemm għad irid jiġi iċċelebrat il-ġuri, madanakollu huwa bil-wisq evidenti f'dan l-istadju tal-proċeduri, meta il-Qorti hija mogħnija bil-provi kkumpilati, illi l-prova li l-Prosekuzzjoni qed tfittex li tagħmel, kemm permezz tad-dikjarazzjonijiet verbali magħmula mill-appellant, kif ukoll dawk magħmula fl istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija, tista' tkun vvizzjata minħabba il-fatt illi l-appellant ma setax jiddefendi ruħu kif xieraq u għalhekk din il-prova għandha tiġi imwarrba. F'dan il każ, il-Qorti hija tal-fehma illi n-nuqqasijiet minnha ravviżati ma jistgħu bl-ebda mod jiġu sanati għaliex l-Imħallef togat neċessarjament irid iwissi lil ġurati fl-indirizz finali tiegħu b'dawn l-imsemmija nuqqasijiet, li x'aktarx ser jivvizjaw l-istqarrija u dikjarazzjonijiet magħmula mill-appellant miksuba mingħajr ma kellu ebda difiża, sabiex b'hekk ikun ferm riskjuż li huma jistrieħu fuqha meta jiġu biex jagħmlu il-ġudizzju aħħari tagħhom. Dan minħabba l-fatt li meta din il-Qorti twieżen il-valur probatorju ta' din l-istqarrija meta komparat mal-pregudizzju irrimedjabbli li ser ibati l-appellant f'kaz l-istess tiġi ammess, huwa indubitat illi il-preġudizzju rekat jiżboq il-valur probatorju tagħha. Il-Qorti għalhekk qed titbiegħed mill-fehma milħuqa mill-Qorti Kriminali f'dan ir-rigward, ukoll għaliex il-fattispecje ta' dan il-kaz ma għandhom xejn x'jaqsmu ma' dawk li isawwru il-każ minnha iċċitat fis-

sentenza appellata u li fuqu straħet biex sejset id deċiżjoni tagħha.

22. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, dan l-ewwel aggravju sollevat mill-appellant jistħoqqlu akkoljiment u għalhekk tordna illi l-prova li l-Prosekuzzjoni trid tagħmel permezz tad-dikjarazzjonijiet kemm verbali kif ukoll bil-miktub magħmula mill-appellant meta huwa ġie arrestat u interrogat għandha tigi imwarrba u ma tinġiebx a konjizzjoni tal-ġurati matul iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri.'

Il-Qorti ta' l-Appell Kriminali fis-sentenza '**Ir-Repubblika ta' Malta vs Ismael Habesh et**[38]', applikat l-istess linja ta' ħsieb meta ġie ntavolat appell mill-Avukat Ġenerali u dan minħabba li l-Qorti Kriminali kienet ikkunsidrat stqarrijiet li saru qabel l-10 ta' Frar 2010 bhala inammissibli għal kuntrarju ta' stqarrijiet oħrajn li saru sussegwentament u ddikjarathom bħala ammissibli.

F'din is-sentenza ġie ritenut is-segwenti:

'16. Dan qed jingħad għaliex, għalkemm f'dan l-istadju din il-Qorti, bħal Qorti Kriminali qabilha, ma għandhiex is-setgħa tidħol biex tqis il-provi fil-mertu, madanakollu dan l-eżercizzju qed isir għaliex l Avukat Ġenerali jilmenta mill-fatt illi l-Qorti Kriminali ma daħħlitx biex tezamina jekk il-kriterji imfassla fid-deċiżjoni Beuze humiex sodisfatti fir-rigward tal-istqarrijiet mertu ta' dan l-appell. ***Il-Qorti Kriminali kienet tal-fehma illi l-fatt waħdu illi l-appellat ma ngħata ebda forma ta' assistenza legali meta rrilaxxa l istqarrijiet tiegħu lura fis-sena 2005 u l-2009, u dan għaliex il liġi ma kenitx tagħtih dan id-dritt, kienet raġuni sufficjenti sabiex tqies illi dawn l-istqarrijiet kellhom jitwarrbu mill-atti proċesswali billi jkun***

[38] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-22 ta' Settembru, 2021 (Att t' Akkuza 14/2017).

perikoluż ferm illi il-ġudizzju aħħari isir fuq prova li inkisbet meta s-suspettat ma kellux jedd għal ebda forma ta' difiża. Illi l-Qorti fliet bir-reqqa il-kontenut tal istqarrijiet mertu ta' dan lappell u tqis illi għalkemm huwa minnu illi l-appellat caħad kategorikament l-involviment tiegħu fl-omiċidju, madanakollu huwa jwieġeb għal mistqosijiet kollha li jsirulu meta jintalab jagħti dettalji dwar dak li għamel fil-lejla in kwistjoni, fejn anke biddel għal darba darbtejn xi dettalji mill-verżjoni tiegħu tal-fatti. Dan għamlu meta huwa ma kellu ebda forma ta' difiża, fejn allura ċertu inkonsistenzi jistgħu jdagħjfu l-kredibbilita' tiegħu, biex b'hekk bil-fatt illi huwa rrinunzja għall-jedd tiegħu ghas-silenzju f'ċirkostanzi fejn ma kellu ebda forma *ta' difiża, dan jista' jissarraf f'preġudizzju irrimedjabbli.'*

20. Illi hija l-fehma tal-Qorti allura, stabbilit li ma kienx hemm ragunijiet impellenti li wasslu sabiex id-dritt ghall-assistenza legali jigi miċħud u adottat il-kriterju tal-"overall fairness of the proceedings" imfassal fil-kaz Beuze vs il-Belgju, ***għalkemm l istqarrijiet mertu tal-appell inkisbu skont il-liġi viġenti f'dak iż-żmien, madanakollu dan ma jistax jeradika mill-fatt illi l appellat irrilaxxa diversi stqarrijiet li l-Prosekuzzjoni bi ħsiebha tressaq bħala prova fil-ġuri, meta dawn ġew rilaxxati mingħajr ebda forma ta' għajnuna legali sabiex tiggwida lill appellat. Dan iktar u iktar, jerġa' jiġi emfasiżżat, meta l istħarriġ tal-pulizija ħa bixra differenti minn dak inizjali meta allura l-appellat ma kienx għadu ġie mgħarraf li qed jiġi indagat b'relazzjoni ma' akkużi dwar omiċidju, tant illi kif ingħad, fl istqarrijiet li ġew wara li bdiet l-indaġini dwar l-omiċidju, l appellat jibda' ibiddel xi dettalji minn dak mistqarr minnu inizjalment. L-istess ma jistax jingħad, kif ġustament stqarret il-Qorti Kriminali, fir-rigward tal-istqarrija li imbagħad ġiet rilaxxata fis-sena 2013 meta ftit wara l-appellat ġie mixli bl omiċidju ta' Simon Grech. Dan għaliex fl-ewwel lok huwa kien***

mgħarraf dwar ir-raġuni li kien qed jiġi interrogat, ingħata il jedd jikkonsulta ma' avukat, u mhux biss, iżda bit-trapass taż żmien meta llura kien jaf bl-evidenza li kellhom f'idejhom il pulizija, kellu kull opportunita' jieħu dak il-parir meħtieġ konsapevoli li kien qed jiġi indagat dwar l-omiċidju ta' Grech.

21. Illi d-direzzjoni li qed tiġi mogħtiija mill-Qorti Ewropeja dwar id Drittijiet talBniedem hija univoka u ċioe' illi kull każ irid jitqies għalih billi jiġi mistħarreġ f'kull każ individwalment jekk, bil-fatt illi l persuna akkużata ma kellhiex jedd għal ebda forma ta' assistenza legali, jew inkella, bil-fatt illi ma kellhiex l-avukat preżenti waqt it-teħid tal istqarrija, għalkemm dik il-persuna tkun kisbet parir legali jew għall inqas ingħatat il-jedd li jkollha dak il-parir, dan setax impinġa fuq is smigħ xieraq iktar 'il quddiem tul il-proċeduri penali istitwiti kontra tagħha. F'dan il-każ, il-Qorti hija tal-fehma illi n-nuqqasijiet minnha ravviżati, bħalma ġew ravviżati ukoll mill-Qorti Kriminali qabilha, ma jistgħu bl-ebda mod jiġu sanati għaliex l-Imħallef togat neċessarjament irid iwissi lil ġurati fl-indirizz finali tiegħu b'dawn l-imsemmija nuqqasijiet, li x'aktarx ser jivvizjaw l-istqarrijiet tal-appellat miksuba mingħajr ma kellu ebda difiża, sabiex b'hekk ikun ferm riskjuż li huma jistrieħu fuqha meta jiġu biex jagħmlu il-ġudizzju aħħari tagħhom.

22. Illi allura għal motivi hawn fuq miġjuba, b'żieda mal-fehma milħuqa mill-Qorti Kriminali fis-sentenza appellata, jkun għaqli li f'dan l-istadju bikri tal-proċess gudizzjarju, din il- prova magħmula mill-Prosekuzzjoni permezz ta'l-istqarrijiet li ġew rilaxxati mill-appellat Ismael Habesh lura fis-snin 2005 u 2009, meta ma kellu jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali, jiġu imwarrba u ma jinġiebux a konjizzjoni tal-ġurati matul iċ ċelebrazzjoni tal-ġuri.'

Ikkunsidrat ulterjorment;

Il-Qorti Kostituzzjonali fi pronunzjament kemm xejn riċenti u cioe' fl-ismijiet **<u>Emmanuele Spagnol vs. L-Avukat Generali u Kummissarju tal-Pulizija</u>** [39]stqarret is segwenti:

> *10. Il-Qorti tagħraf li kemm fil-ġurisprudenza ta' din il-Qorti u kif ukoll fil-ġurisprudenza tal-Qorti Ewropea, il-fatt waħdu li s-suspettat ma kellux il-possibilità li jkun assistit minn avukat waqt l interrogazzjoni ma jfissirx awtomatikament li l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali kontra tiegħu illeda, jew x'aktarx ser jilledi, id dritt fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq. Dan fil-fatt jaċċettah l attur stess.*
>
> *11. Fil-każ odjern m'hemmx dubju li l-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien relevanti ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Dak iż-żmien però l-liġi kienet tippermetti li ssuspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat. Il-Qorti tosserva wkoll li l-attur kellu d-dritt li ma jirrispondix għad-domandi magħmula lilu waqt linterrogazzjoni. Inoltre, waqt il-proċeduri kriminali l-attur kellu d-dritt li jikkontesta l ammissibilità tal-istqarrija, oltre li seta' jikkontesta l-kontenut tagħha permezz ta' kull prova li kien iħoss li kienet relevanti, u fil-fatt jirriżulta li l-proċeduri kriminali ilhom fi stadju ta' provi tad-difiża għal żmien sostanzjali. Apparti minn hekk, l-appellant kellu kull dritt li jixhed u jagħti verżjoni differenti quddiem il-Qorti, dritt li jirriżulta li għamel użu estensiv minnu, tant illi d-depożizzjoni tiegħu ġiet maqsuma fuq żewġ seduti.*

[39] Deciz mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju 2023.

12. Dwar il-vulnerabbilità o meno tal-attur, il-Qorti tosserva li minkejja li l-appellant xehed quddiem l-Ewwel Qorti li ma kienx jiftakar jekk qattx kien għadda minn xi proċeduri kriminali oħrajn barra dawk mertu ta' dawn il- proċeduri, mis-sistema elettronika tal Qorti jirriżulta li l-appellant kien involut f'diversi proċeduri kriminali, inkluż proċeduri li bdew kontra tiegħu fl-1996 u li fihom kien instab ħati u ġie kkundannat għal piena ta' sentejn priġunerija sospiżi għal erba' snin flimkien ma' interdizzjoni ġenerali u interdizzjoni milli jservi bħala xhud ħlief quddiem il-Qrati tal-Ġustizzja għal żmien ta' ħames snin. Għalhekk l-Ewwel Qorti kienet korretta meta sabet li din ma kinitx lewwel darba li l-appellant xellef difrejh mal-ġustizzja. Inoltre, għalkemm lappellant isemmi li huwa kien jieħu ċertu medikazzjoni biex jikkontrolla zzokkor, u li mingħajr din il medikazzjoni u ikel kien iħossu dgħajjef, il-Qorti tosserva li mill-atti li ġew preżentati ma jirriżultax li l-appellant kien informa lill-Pulizija li huwa kellu bżonn jieħu xi medikazzjoni u fil-fatt fil-formola li timtela mill-uffiċjal ta' detenzjoni ġie mmarkat li l-appellant ma kien taħt lebda kura. F'dan ir-rigward relevanti wkoll li mix-xhieda jirriżulta illi li kieku l-appellant ma kellux il-medikazzjoni meħtieġa miegħu u lanqas il-preskrizzjoni għaliha, il-prassi kienet illi jittieħed il-poliklinika sabiex tkun tista' tinħareġ preskrizzjoni minn tabib biex b'hekk is suspettat ikun jista' jingħata l-medikazzjoni li jkun jeħtieġ. Għalhekk jidher li jekk l-appellant baqa' nieqes minn xi medikazzjoni dan kien biss għaliex naqas milli jinforma lill-pulizija meta ġie mistoqsi. Meħud in konsiderazzjoni dan kollu, flimkien mal-fatt li fiż-żmien relevanti l attur kellu aktar minn ħamsin sena u li kien effettivament ikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu qabel ma ġie interrogat, il-Qorti tqis li ma jirriżulta l-ebda element ta' vulnerabbilità.

13. Din il-Qorti reġgħet għarblet sew il-pozizzjoni tagħha fuq din it tema ta' intempestività tal-ilment kostituzzjonali. Tagħmel riferenza għaż-żewġ sentenzi tal-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem, Martin Dimech v. Malta tat-2 ta' April 2015 u Tyrone Fenech et v.

Malta tal-5 ta' Jannar 2016, dwar ilmenti li jixxiebħu ħafna għal dawk tal-lum dwar it-tehid ta' stqarrija mingħajr konsultazzjoni minn qabel ma' avukat, għalkemm f'dan il-każ ilkonsultazzjoni kienet waħda limitata.

14. F'dawk is-sentenzi I-ilment tas-smigħ xieraq tressaq meta I proċeduri kriminali kienu għadhom pendenti. Billi I-proċeduri kriminali kienu għadhom mexjin, il-Qorti Ewropea saħqet li kien kmieni biex jiġi deċiż jekk kienx hemm smigħ xieraq jew le. Fi kliem il Qorti Ewropea: "applications concerning the same subject matter as that at issue in the present case were rejected as premature when the criminal proceedings were still pending (see, ***Kesik v. Turkey,*** *(dec.), no. 18376/09, 24 August 2010 and* ***Simons v. Belgium*** *(dec.), no. 71407/10, 28 August 2012) and, where the applicant had ultimately been acquitted, the complaint was rejected on the ground that the applicant had no victim status (see* ***Bouglame v. Belgium*** *(dec.), no. 16147/08, 2 March 2010). The Court finds no reason to deem otherwise in the present case. Without prejudice to the applicant's possibility of bringing new proceedings before this Court in the event of a conviction by the domestic courts, as matters stand to date, given that the criminal proceedings against the applicant are currently pending before the domestic courts, the Court finds this complaint to be premature. Consequently, this part of the application must be rejected, pursuant to Article 35 I and 4 of the Convention, for non-exhaustion of domestic remedies" 15. Essenzjalment din id-difiża hija msejsa fuq il-premessa illi allegazzjoni ta' nuqqas smigħ xieraq teħtieg li I-proċess li minnu jkun qed isir I-ilment jiġi eżaminat fit-totalita tiegħu u mhux jiġi maqsum u jsir enfasi fuq inċident wieħed partikolari.*

16. Naturalment ladarba f'dan il-każ il-proċess kriminali għadu ma ġiex mitmum, għadu mhux magħruf kif u taħt liema ċirkostanzi I appellant ser jiġi żvantaġġjat. Huwa ċertament barra minn loku illi I ilment de quo agitur jiġu diskussi f'dan l-istadju in vacuo. Il-Qorti

Kriminali għadha trid tevalwa listqarrijiet li saru u jekk saru jkunx hemm vjolazzjoni tad-dritt ta' smigħ xieraq minħabba l-mod kif ittieħdu tenut kont iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ li jvarjaw minn każ għall-ieħor. Hemmx leżjoni tad-dritt għalhekk ser jiddependi mill mod kif il-Qorti Kriminali tkun trattat l-istqarrijiet u l-piż mogħtija lilhom fl-assjem tal-provi kollha. Għal dak li jiswa jista' jkun il-każ li l-Qorti Kriminali fl-aħħar mill-aħħar ma ssibux ħati u għalhekk ħafna millpreokupazzjonijiet tiegħu dwar l-istqarrijiet jisfaw fix-xejn. Dan biex ma jingħadx ukoll li anke wara s-sentenza tal-Qorti Kriminali hemm ilpossibbilità li jsir appell quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, li ghandha ssetgħa li ddawwar l-affarijiet. Jiġi b'hekk, li l-ilment jekk seħħx virtwalment xi ksur ta' drittijiet fundamentali f'dan l-istadju huwa għal kollox prematur.

17. L-appellant ma jistax jagħmilha bħala fatta li huwa mhuwiex sejjer ikollu smigħ xieraq minħabba l-mod ta' kif ittieħdet l-istqarrija tiegħu. Ladarba lproċeduri kriminali għadhom mexjin, allura huwa jgawdi mill-preżunzjoni talinnoċenza. Tassew il-prosekuzzjoni għad trid tipprova l-akkuzi tagħha kontra tiegħu u l-istess akkużat għad għandu kull opportunità li jiddefendi lilu nnifsu.

18. Għalhekk il-fatt waħdu li saru stqarrijiet ma ssostnix l-ilment ta' ksur ta' jedd ta' smigħ xieraq għaliex din waħidha mhijiex determinanti tal-kwistjoni minnu sollevata, b'dana li l-ilment huwa għal kollox intempestiv u prematur.

19. Il-Qorti tirreferi hawnhekk l-aktar sentenzi riċenti fuq is-suġġett, viz. Beuze v. Il-Belġju deċiża mill-Grand Chamber fid-9 ta' Novembru 2018 u ssentenza Carmel Joseph Farrugia v. Malta deċiża mill-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju 2019.

20. Dawn iż-żewġ sentenzi ħolqu numru ta' kriterji mhux tassattivi li wieħed għandu jqis biex jara jekk in-nuqqas ta' assistenza legali fl istadju tat-teħid tal-istqarrija jwassalx għall-ksur tal-jedd ta' smigħ xieraq. Dawn il-kriterji jistgħu jiġu determinati biss wara li jintemm il-proċess kriminali.

21. Hija għalhekk il-fehma meqjusa ta' din il-Qorti meta jittieħed kont ta' kif il-Qorti Ewropea issa qed tindirizza l-kwistjoni mhuwiex floku li l-Qrati Kostituzzjonali joqogħdu jindaħlu f' temi li jmissu mas-siwi tal-evidenza.

*Bħalma sewwa qalet il-Qorti Ewropea fil-każ **<u>Carmel Camilleri v. Malta</u>** deċiż fis-16 ta' Marzu 2000 li kienet dwar is-siwi ta' stqarrija mogħtija minn terzi: «The Court reiterates that the admissibility of evidence is primarily a matter for regulation by national law and as a general rule it is for the national courts to assess the evidence before them. The Court's task under the Convention is not to give a ruling as to whether statements of witnesses were properly admitted as evidence, but rather to ascertain whether the proceedings as a whole, including the way in which evidence was taken, were fair (see the **<u>Doorson v. the Netherlands</u>** judgment of 26 March 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-11, p. 470, S 67; the **<u>Edwards v. the United Kingdom</u>** judgment of 16 December 1992, Series A no. 247- B, pp. 34 35, 34). Furthermore, the Court cannot hold in the abstract that evidence given by a witness in open court and on oath should always be relied on in preference to other statements made by the same witness in the course of criminal proceedings, not even when the two are in conflict (see the above-mentioned Doorson judgment, p. 472, §78) »*

22. L-għaqal li din il-Qorti tieħu din id-deċiżjoni dwar l-ilqugħ tal eċċezzjoni tal-intempestività, jinsab imsaħħaħ ukoll minn dak li ġara fl-aħħar sentenza Roderick Castillo v. Avukat Generali et deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fl-20 ta' Lulju 2020. F'din is-sentenza ġara li

waqt li kienu mexjin il-proċeduri kostituzzjonali, ġew mitmuma l proċeduri kriminali u Roderick Castillo gie meħlus mill-akkużi miġjuba kontrih. Minħabba din il-ġrajja, il-Qorti Kostituzzjonali qalet li: "Bis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali l-appellat ingħata rimedju definittiv u effettiv. B'hekk minkejja dak li ġara fl-istadju meta l-appellat talistqarrija, xorta 'on the whole' kellu smigħ xieraq b'dak li ġara fl-istadju tal-appell"

23. Għalhekk l-aggravju qed jiġi miċħud'

Fis-sentenza fl-ismijiet **Jean Marc Dalli vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et**[40] gie ritenut hekk mill-Qorti Kostituzzjonali:

11. Il-ġurisprudenza hi ċara li l-fatt li persuna suspettata li kkommettiet reat tagħmel stqarrija mingħajr l-assistenza ta' avukat ma jwassalx bilfors għal ksur fil-jedd fundamentali għal smigħ xieraq fil proċeduri kriminali li jittieħdu kontra dik il-persuna.

1. *F'sentenza riċenti tal-QEDB, Lalik v. Poland (Application no. 47834/19) ġie mtenni: "64. The Court reiterates that it is necessary to view the Article 6 § 3 rights as specific aspects of the overall right to a fair trial rather than ends in themselves (Ibrahim and Others, cited above, §§ 250-51). In consequence, despite the fact that the applicant did not explicitly cite Article 6 § 1, the Court will examine whether the proceedings as a whole were fair, considering that the need for such an examination derives from the well-established case law on that matter (see Beuze, cited above, §§ 147-48). The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the fact that the applicant was not properly informed of his rights (see, mutatis mutandis, Ibrahim and Others, cited above, § 265).*

[40] Deciza mill-Qorti Kostituzzjoniali nhar il-31 ta' Mejju, 2023

2. *65. The Convention is intended to guarantee rights that are practical and effective and not theoretical and illusory. In this context, the Court recalls that Article 6 § 3 (c) of the Convention must be interpreted as safeguarding the right of persons charged with an offence to be informed immediately of their defence rights, irrespective of their age or specific situation and regardless of whether they are represented by an officially assigned lawyer or a lawyer of their own choosing (see Beuze, cited above, § 129).*

66. In its analysis of the overall fairness of the proceedings, the Court will examine, to the extent that they are relevant in the present case, the various factors deriving from its case-law as set out in the Beuze judgment (cited above, § 150)."

12. Għalhekk il-Qorti trid tistħarreġ l-overall fairness skont il-varji kriterji (mhux tassattivi) li jissemmew fis-sentenzi Beuze v. Il-Belġju deċiża millGrand Chamber fid-9 ta' Novembru 2018 u s-sentenza Carmel Joseph Farrugia v. Malta deċiża mill-QEDB fl-4 ta' Ġunju 2019. Fl-eżerċizzju jispetta lill-intimat li iressaq prova li l-fatt li r rikorrent ma kellux il-possibilità li jkun assistit minn avukat waqt l interrogazzjoni ma ppreġudikax irrimedjabbilment il-każ tiegħu.

13. Il-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien meta r-rikorrent odjern ta l istqarrija tiegħu, ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Kienet madanakollu tippermetti li s- suspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bittelefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat.

Fl-aħħar, il-Qorti Kostituzzjonali ċaħdet l-appell u kkonkludiet bis-segwenti:

> *"24. Sal-lum l-unika ċertezza hi li s-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali tas-27 ta' Jannar 2021, li għadha sub judice, sabet lir-rikorrent ħati ndipendentement mill istqarrija tiegħu. Għal din il-Qorti hu ċar kristall li s'issa m'hemm xejn x'jindika li rrikorrent ma kellux smigħ xieraq jew x'aktarx li mhux ser ikollu smigħ xieraq quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, u għalhekk ma sofra l-ebda preġudizzju. Anzi l-ilment tiegħu serva biss sabiex ikomplu jitwalu l-proċeduri kriminali bla bżonn."*

Fis-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Matthew Farrugia**[41], il-Qorti mexiet fuq l-istess pronunzjamenti ta' **Spagnol u Dalli**:

> *B'hekk in linja ma' dak deċiż fil-kawżi **Dalli u Spagnol** imsemmija iżjed il-fuq, il-pożizzjoni ġurisprudenzjali l-iktar riċenti issa trid li:*
>
> a. *fejn si tratta ta' stqarrijiet rilaxxati bejn l-10 ta' Frar 201025 u t 28 ta' Novembru 2016 u*
> b. *b. fejn ikun ġie amministrat lis-suspettat id-dritt għall-assistenza legali qabel l-interrogazzjoni (iżda mhux ukoll waqt linterrogazzjoni, u irrispettivament jekk is-suspettat ikunx ukoll irrinunzja għal dak id dritt li huwa kellu),*
>
> *ma jitqiesx li tapplika regola tal-esklużjoni awtomatika tal-istess stqarrijiet rilaxxjati mis-suspettat jew akkużat in bażi għal ksur awtomatiku tal-jedd tas-smiegħ xieraq. Iżda biex wieħed ikun jista' jqis jekk u safejn ir-rilaxx ta' tali stqarrija jkunx jista' jkollha impatt fuq id-dritt ta' smiegħ xieraq ta' dak li jkun, tkun trid issir evalwazzjoni tal-proċess penali fl-intier tiegħu skont il-kriterji mfassla f'Beuze u l każijiet l-oħra msemmija.*

[41] Deciza nhar is-27 ta' Lulju, 2023.

53. Il-posizzjoni tal-Qorti Kostituzzjonali f'Dalli u fi Spagnol għalhekk iddipartiet b'mod ferm mill-prinċipji enunċjati f'BORG vs. Malta u każijiet analogi. Fl-assenza ta' xi regola jew liġi tad-dritt penali Malti li teskludi l-produċibilita' ta' din l-istqarrija bħala prova, din il-Qorti ma tistax issa tiddikjara (anke preventivament) tali prova inammissibbli.'

Ikkunsidrat ulterjorment,

Din il-Qorti kif ippreseduta fis-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Jonathan Roger Portelli**[42] kienet iddikjarat bħala inammissibli u konsegwentament ordnat l-isfilz tal-istqarrijiet tal-akkużat.

Madankollu permezz ta' sentenza datata it-22 ta' Settembru, 2021, il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ħassret u rrevokat din il-parti tas-sentenza u fost affarijiet oħrajn qalet is-segwenti:

'14. Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fis-snin reċenti. ***Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fis-sena 2013, huwa ma kellux il-jedd li jkollu l-avukat preżenti miegħu matul it-teħid tal-istqarrija u dan għaliex, kif ingħad, dan il-bdil għal Kodiċi Kriminali kien konsegwenza ta' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, bdil allura li seħħ fiż-żmien wara li l-akkużat kien ġie interrogat. Illi fiż-żmien meta ġiet rilaxxata l-istqarrija mill-appellat kien hemm dritt, għalkemm wieħed iktar ristrett, tal-persuna***

42

suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal fiduċja tagħha fil-ħin preċedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Dan id-dritt ġie lilu konċess u l-appellat użufruwixxa minnu, biex b'hekk l-istqarrija sussegwentement rilaxxata, hija in konformita' mal liġi viġenti f'dak iż-żmien. Di fatti, l-leġislatur fl-artikolu l-ġdid maħluq bl-Att III tal-2002 ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid drittijiet li għandha taħt dan is-sub-artikolu." Għalhekk inħolqot sitwazzjoni ġdida għar-rigward tal-istqarrijiet li ġew rilaxxati mid-data li nġiebu fis-seħħ dawk l-emendi 'l quddiem, sitwazzjoni, kif ingħad, fejn ingħata il-jedd tal-parir legali qabel l-interrogatorju. Illum fid-dawl tal-iżviluppi legali u ġurisprudenzjali, madanakollu, ma jistax jiġi ritenut li dwar dawn l-istqarrijiet tapplika xi regola esklużjonarja ta' dritt penali proċedurali li tirrendi dawk l-istqarrijiet inammissibbli, għaliex dawn kienu konformi mal-liġi penali viġenti fiż-żmien relevanti.

…

17. Dan magħdud, madanakollu, il-Qorti hija wkoll tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti ma jistax jingħad jekk il kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex la din il-Qorti u lanqas il-Qorti Kriminali qabilha ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad

drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ, iktar u iktar f'dik is sitwazzjoni fejn l-assistenza legali tkun ġiet mogħtija skont il kriterji previsti mill-Liġi viġenti fiż-żmien rilevanti, u b'mod partikolari meta l-ġudikabbli jkun għamel użu minn dak id dritt billi jkun kiseb dik l-assistenza legali qabel ma jkun irrilaxxja xi stqarrijiet lill-investigaturi. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeċiedi a priori illi tiskarta prova li f'dan l-istadju għadna valur probatorju, bil-fatt waħdu illi fiż-żmien li l-persuna akkużata tkun ġiet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat preżenti magħha waqt it-teħid tal-istqarrija. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal leżjoni tal-jedd tagħha għal smiegħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti. Kif ukoll minħabba l-fatt li l-jedd tal-assistenza legali matul l-interrogatorju kienet estensjoni tad-definizzjoni tal-jedd tal-assistenza legali li ma kienetx teżisti fiż-żmien meta l-akkużat kien ġie miżmum u mitkellem mill-Pulizija u b'hekk dik l-estensjoni tal-jedd tal-assistenza legali ma kienetx għadha parti mid-definizzjoni tal-jedd tal assistenza legali viġenti fil-Liġi Maltija u li ġiet offruta u użufruwita mill-akkużat f'dan il-każ. Din l-amplifikazzjoni tal-jedd tal-assistenza legali li allura ġiet tinkludi l-possibilita tal-assistenza legali anke matul ir-rilaxx ta' stqarrijiet mill persuna indagata ġiet fis-seħħ wara li l-akkużat f'dan il-każ kien ġie interrogat. Ma kienx possibbli għalih li jingħata dak il livell t'assistenza legali mhux għax il-Pulizija ċaħditu minnu, iżda għaliex il-Liġi regolanti l-assistenza legali dak iż-żmien ma kienx tipprevediha. Din il-Qorti ma tistax tqis li dawn l istqarrijiet huma inammissibbli bħala prova fi proċeduri kriminali

minħabba l-fatt li fiż-żmien li fihom ingħataw il-jedd għall-assistenza legali viġenti ma kienx ukoll jinkludi l assistenza legali matul l-interrogatorju – inklużjoni fl estensjoni tad-dritt tal-assistenza legali li daħlet fis-seħħ snin wara. Din id-distinzjoni per se mhix raġuni skont il-Liġi penali Maltija li twassal għall-esklużjoni tal-istqarrijiet de quo milli jservu ta' prova fil-proċeduri penali. Apparti minn hekk, kif diġa intqal, l-akkużat kien mogħti dak il-jedd tal-assistenza legali skont il Liġi viġenti fiż-żmien rilevanti u hu aċċetta dan il-jedd u għamel użu minnu billi qabel ma rrilaxxja l-istqarrijiet tiegħu ħa lpariri legali li kellu jieħu.

…

21. Illi l-Qorti tistqarr illi hija konsapevoli tal-pronunzjamenti reċenti li ġew mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi tas-27 ta' Jannar 2021 fejn ingħatat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex ma tqisx bħala prova stqarrijiet li jkunu ġew rilaxxati mingħajr id-dritt tal-assistenza legali billi jinsorġi l periklu li jkun hemm difett proċedurali jekk jinstab illi dawn jilledu id-dritt tal-persuna akkużata għal smiegħ xieraq[43] Hija konsapevoli wkoll ta' pronunzjamenti oħra, b'wieħed aktar recenti,[44] fejn il-Qorti Kostituzzjonali kienet tal-fehma kuntrarja,[45] u għalhekk din il-Qorti hija tal-fehma, meta tinsab mogħnija bil-provi kkumpilati u mingħajr ma tinoltra ruħha f'indaġini dwar il-mertu, li kull każ jimmerita indaġini għalih innfisu sabiex jiġi mistħarreġ jekk teżistix il-biża' li fil-proċess ġudizzarju il-persuna akkużata issofri nuqqas ta' smigħ xieraq bl-ammissjoni bħala prova ta' stqarrija li b'xi mod tista' tkun

---

[43] Clive Dimech vs Avukat Generali, The Police vs Alexander Hickey, Morgan Onuorah vs l-Avukat ta'l-Istat
[44] Micallef Briegel vs Avukat Ġenerali Kost. 30/06/2021
[45] Kost: Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello – 27 ta' Marzu 2020

waħda mittiefsa minn xi difett mhux sanabbli anke meta wieħed jieħu in konsiderazzjoni "the overall fairness of the proceedings". Illi l-Qorti Kostituzzjonali stess fil pronunzjamenti kollha minnha magħmula stqarret ċar u tond illi kien prematur f'dan l-istadju tal-proċeduri tiddikjara illi kienet seħħet leżjoni billi l-proċess ġudizzjarju fl-intier tiegħu kien għadu ma ġiex konkluż, għalkemm f'uħud mill-kazijiet tat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex tisfilza il-prova ta'l istqarrija, izda dan sar aktar bhala forma ta' rimedju prekawzjonarju minhabba xi leżjoni potenzjali, u mhux għax fil-fatt kienet seħħet dik il-leżjoni lamentata. Illi din il-Qorti fil-kompetenza tagħha ta' natura penali, madanakollu, ma tistax tagħti din id-direzzjoni lil Qorti Kriminali u dan għaliex kif ingħad l-imsemmija prova mhijiex nieqsa mill-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola ta' dritt penali li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess u ġaladarba ukoll il-proċess ġudizzjarju fl-intier tiegħu għadu ma seħħx biex b'hekk lanqas jista' jiġi stabbilit f'dan l-istadju bikri jekk kienx hemm xi vjolazzjoni tal-persuna akkużata tad-drittijiet kostituzzjonali tagħha, jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ. Dan ifisser għalhekk illi f'dan l-istadju tal-proċeduri ebda prova oħra marbuta ma' din l-istqarrija ma għandha tiġi estromessa mill-att. [46]

Din il-Qorti hija konxja minn dawn is-sentenzi, madankollu bl-ikbar rispett tgħid li ma taqbilx magħhom. Fil-każ odjern, kif diġa ġie ritenut, l-akkużat Kevin Pisani rrilaxxa stqarrija, fejn ingħata l- 'caution' skond il-liġi ta' dak iż-żmien. L-istqarrija ttieħdet fis-sena 2014, sentejn qabel ġie ntrodott id-dritt li suspettat/akkużat jista' jkun assistit minn avukat jew prokuratur legal matul l-interrogazzjoni. Għalhekk l akkużat filwaqt li kellu dritt li jikkonsulta m'avukat qabel l-interrogazzjoni, hu ma kellux dritt li jkun

[46] Sentenza ohra il-Qorti tal-Appell (Sede Superjuri) fl-istess gurnata u cioe' nhar it-22 ta' Settembru, 2011 iddecidiet bl-istess mod kienet dik ta' The Republic of Malta vs Christopher Doll.

assistit minn avukat matul l-interrogatorju. Illi għalkemm huwa minnu illi l-akkużat irrinunzja li jikkonsulta m'avukat jew prokuratur legali qabel l interrogazzjoni, dan ma jfissirx awtomatikament li dan kien ser jirrinunzja wkoll li jkun assistit legalment matul l-interrogazzjoni. Għalhekk jibqa' l-fatt illi seta' kien hemm preġudizzju kontra l-akkużat.

L-akkuzat fl-eccezzjoni tieghu jqajjem ukoll il-kwistjoni li ma nghatax id-disclosure u din ukoll affetwat ir-rilaxx tal-istqarrija tieghu ghaliex forsi kien jaf dak li kellhom f'idejhom il-pulizija kien jagixxi mod iehor.

L-Artikolu 534AB(1)(c) jistipula s-segwenti:

'534AB. (1) Bla ħsara għad-dispożizzjonijiet tal-artikoli 355AĊ, 355AS, 392 u 445, għandu jkun id-dmir tal-Pulizija jew tal-Qorti, skont kif ikun il-każ, li tinforma lill-persuna suspettata jew lill-akkużat bla ebda dewmien bid-drittijiet proċedurali li ġejjin:

(ċ) id-dritt li jkun infurmat b'mod dettaljat kif neċessarju sabiex jiġi salvagwardjat li jkun hemm proċedura ġusta u l-eżerċitar effettiv tad-drittijiet tad-difiża għarreat li jkun twettaq mill-persuna suspettata jew l-akkużat:

Iżda l-persuna suspettata jew l-akkużat għandhom minnufih jiġu infurmati dwar xi tibdil li jkun sar fl-informazzjoni li tkun ingħatat skont dan l-artikolu fejn ikun neċessarju sabiex jiġi salvagwardjat li jkun hemm proċedura ġusta;'

In oltre, l-Artikolu 534AF jipprovdi s-segwenti:

'534AF. (1) Meta persuna waqt kull stadju ta' proċeduri kriminali tiġi arrestata jew detenuta, kull dokument li jinsab fil-pussess tal-Pulizija, li hu relatat mal-każ speċifiku u li hu essenzjali sabiex issir rikuża

effettiva tal-legalità tal-arrest jew tad-detenzjoni, għandu jkun disponibbli lill-persuna arrestata jew lill-avukat tagħha.

(2) Il-persuna suspettata jew l-akkużat għandu jkollhom aċċess, mingħajr ħlas, għall-evidenza materjali kollha li tinsab fil-pussess tal-Pulizija, kemm jekk hija kontra jew favur l-imsemmijin persuna suspettata jew akkużat, jew lill-avukat tagħhom sabiex tiġi salvagwardjata proċedura ġusta u sabiex jipprepara għad-difiża tagħhom.

(3) Mingħajr preġudizzju għas-subartikolu (1), l-aċċess għall-evidenza materjali msemmija fis-subartikolu (2) għandu jingħata fi żmien xieraq sabiex ikun hemm eżerċizzju effettiv tad-dritt għal difiża u tal-inqas għandu jingħata mas-sottomissjoni tal-merti tal-kawża. Fejn aktar evidenza materjali tiġi fil-pussess tal-Pulizija, għandu jingħata aċċess fi żmien xieraq sabiex tkun tista' tiġi kkunsidrata mill-persuna suspettata jew mill-akkużat jew l-avukat tagħhom.

(4) Minkejja d-dispożizzjonijiet tas-subartikoli (2) u (3) u sakemm dan ma jippreġudikax id-dritt ta' proċess kriminali ġust, wara li tinstema' l-prosekuzzjoni, qorti jew maġistrat jistgħu jirrifjutaw aċċess għal ċertu materjal jekk dan l-aċċess ikun ta' theddida serja għal ħajja jew għad-drittijiet fundamentali ta' persuna oħra jew jekk dan ir-rifjut huwa neċessarju sabiex jissalvagwardja l-interess pubbliku importanti jew fejn jista' jippreġudika l-investigazzjoni li tkun għaddejja jew is-sigurtà nazzjonali.'

Illi l-Artikoli 534AB u 534AF dahlu fis-sehh fil-Kodici Kriminali wara li saret it-trasposizzjoni fil-ligi Maltija tad-Direttiva 2012/13/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Mejju 2012 dwar id-dritt ghall-informazzjoni fi proceduri kriminali u dan bis-saħħa tal-Att IV tas-sena 2014. L-Artikolu 354AF jirreferi ghad-dritt ta' access tal-persuna akkuzata ghal dik l-evidenza materjali li ghandha f'idejha il-

Prosekuzzjoni. Issa ghalkemm huwa il-jedd fundamentali tal-akkuzat li jsir process gust u li jkollu smiegh xieraq bid-dritt li huwa jiddefendi ruhu ghall-akkuzi serji lilu addebidati, b'dan ghalhekk illi jinghata l-jedd ihejji d-difiza tieghu fi zmien xieraq, madanakollu tali nuqqas ta' access ghal xi evidenza materjali minn naha tal-prosekuzzjoni ma jwassalx ghan-nullita' tal-istqarrija.

Kif diga' gie ritenut l-Artikoli 534AB u 534AF gew introdotti fil-ligi taghna permezz tal-Att IV tall-2014, datat it-18 ta' Marzu, 2014, hmistax il-jum qabel ir-rilaxx tal-istqarrija. In oltre, l-Artikolu 356(2) tal-Kodici Kriminali, jipprovdi hekk:

> *'Ikun id-dmir tal-uffiċjali tal-pulizija prosekuturi li jiżvelaw lid-difiża dawk il-provi li jistgħu jidhru li jiffavorixxu lill-persuna akkużata u li l-Pulizija, għal liema raġuni tkun, jista' ma jkollhomx il-ħsieb li jġibu quddiem il-qorti bħala provi tal-prosekuzzjoni'*

Dan maghdud, ghalkemm in-nuqqas min-naha tal-Prosekuzzjoni li tghaddi informazzjoni preventivament lill-akkuzat dwar kull evidenza materjali li ghandha f'idejha u li se tintuza fil-process gudizzjarju intavolata kontrih jista' jiwassal ghal lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq madanakollu dan in-nuqqas, jekk jirrizulta, ma jwassalx sabiex din il-Qorti tordna l-isfilz taghha.

Din il-Qorti tqis li sal-ġurnata tal-lum ma jistax jingħad li l-kwistjoni dwar jekk stqarrija għandhiex tibqa' in atti, nonostante l-fatt li ttieħdet fiż-żmien fejn il-liġi ma kinitx tiprovdi għad-dritt li suspettat ikun assistit minn Avukat matul l interrogazzjoni, hija riżolta u li hemm ċertezza legali fuq dan il-punt. In fatti tant hu hekk illi fi proċeduri kostituzzjonali fl-ismijiet **Nicholas Vella vs L-Avukat Ġenerali**[47], filwaqt li l-Prim Awla (Sede Kostituzzjonali)56 iddeċidiet illi l-istqarrija tal-akkużat Vella ma kellhiex titħalla fl-atti sabiex ma jiġix kontaminat il-proċess Kriminali, il-Qorti Kostituzzjonali[48] varjat is-sentenza u ordnat illi din għandha tibqa' fl-atti.

[47] Deciza nhar it-27 ta' Marzu, 2023
[48] Nicholas Vella vs Avukat Generali – Deciza nhar il-25 t' Ottubru, 2023..

Din il-Qorti espremiet il-fehma tagħha fir-rigward ta' dritt tal-akkużat/suspettat li jkun assistit minn avukat jew prokuratur legali matul l-interrogazzjoni, f'diversi sentenzi u żżomm ferm magħhom.

Dan ma hux każ bħal dak ta' Nicholas Vella fejn kien hemm Qorti Kostituzzjonali li kienet qed tordna li l-istqarrja kellha titħalla fl-atti u dan għaliex is-sentenza mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali imsemmija supra, **Nicholas Vella vs L-Avukat Ġenerali**, ingħatat proprju fil-konfront tal-akkużat Nicholas Vella biss u għalhekk tali tgħalim jolqot lilu direttament.

In vista tas-suespost, din il-Qorti qedgha tilqa' l-eċċezzjoni tal-akkużat Kevin Pisani u tordna li l-istatement tiegħu jibqa inserit fl-atti pero ma jinqarax lill-ġurati u lanqas ma għandu jintwera lilhom u konsegwentenment m'għandu isir l-ebda referenza ghal dak mistqarr minnu stante li dak li intqal minnu intqal meta l-akkużat ma kienx ingħata id-dritt tiegħu li jkun assistit minn Avukat jew Prokuratur Legali waqt it-tehid tal-istqarrija.

Dr Consuelo Scerri Herrera
Onor Imhallef

Maria Grech
Deputat Registratur